

Ο άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός περί της Παναγίας

Αθανάσιος Γιέφτιτς (πρώην

Ζαχουμίου και Ερζεγοβίνης) “Εισαγωγή” εις Αγ. Ιωάννου του Δαμασκηνού, *Η Θεοτόκος* – τέσσερις θεομητορικές ομιλίες, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1995³. Από τον πνευματικόν πατέρα μου παρέλαβον ότι πρέπει να θέτωμεν «φυλακὴν τῷ στόματι» ἡμῶν ὅταν ομιλῶμεν περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Πόσω μάλλον πρέπει νὰ κάνωμεν τούτο ὅταν ομιλῶμεν περὶ τοῦ «μυστηρίου τῶν μυστηρίων» τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς Παναγίας καὶ Ὑπερευλογημένης Θεοτόκου καὶ Αειπαρθένου Μητρός Του. Εὰν ὁ θεόπτης Μωϋσῆς με φόβον καὶ ἐντρομος «εὐλαβεῖτο κατεμβλέψαι» ἐνώπιον τῆς ἀφλέκτου βάτου, ποῦ ἦτο μόνον ἡ «σκιά τῆς ἀληθείας», σκιά τῆς ἀληθινῆς Βάτου, τῆς Παναγίας Θεοτόκου, τι ἄλλο νὰ κάνωμεν ἡμεῖς οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι, ὅταν πρόκειται νὰ ομιλήσωμεν διὰ τὴν Παναγίαν Θεοτόκον, παρὰ νὰ προσευχώμεθα πρῶτον ταπεινά μαζί με ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας τοὺς ἁγίους ὑμνωδοὺς μας ὡς

κανονάρχας και τελετάρχας: Τείχισόν μου τας φρένας, Σωτήρ μου· το γαρ τείχος του κόσμου ανυμνήσαι τολμώ, την άχραντον Μητέρα Σου· εν πύργω ρημάτων ενίσχυσόν με, και εν βάρεσιν εννοιών οχύρωσόν με· Συ γαρ βοάς των αιτούντων πιστώς τας αιτήσεις πληρούν. Συ ουν μοι δώρησαι γλώτταν, προφοράν, και λογισμόν ακαταίσχυντον· πάσα γαρ δόσις ελλάμψεως παρά Σου καταπέμπεται, Φωταγωγέ, ο μήτραν οικήσας αειπάρθενον»¹. Περί της Παναγίας Θεοτόκου ωμίλησαν και έγραψαν πολλοί άγιοι Πατέρες και υμνωδοί της Εκκλησίας του Χριστού. Ένας από τους πιο μεγάλους Πατέρας και υμνωδούς της Εκκλησίας, που εξύμνησε την Υπεραγίαν Θεοτόκον «όσον εφικτόν» ήτο εις τους ανθρώπους («το γαρ προς αξίαν ανέφικτον», Β΄, 14), είναι ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, η χρυσόρροος λύρα του Παναγίου Πνεύματος, το θεόπνευστον στόμα του Λόγου², ο «ορθότομος λάτρης της Αγίας και Ασυγχύτου Τριάδος»³. Αλλά και προ του αγίου Δαμασκηνού και μετά τον Δαμασκηνόν έχομεν επίσης πολλούς Πατέρας οι οποίοι ωμίλησαν και έγραψαν περί της Μητρός του Σωτήρος Χριστού. Όλοι αυτοί ήσαν συγχρόνως και ποιηταί – υμνογράφοι της Εκκλησίας, γεγονός το οποίον μαρτυρεί ότι εις την Πανύμνητον Θεοτόκον αρμόζει μάλλον «θείος και ιερός ύμνος» και αίνος (Α΄, 5· Δ΄, 4), λόγος δηλαδή δοξολογικός, διότι τα μυστήριά της είναι «πάντα υπέρ έννοιαν, πάντα υπερένδοξα»⁴, και ουδείς απλός λόγος θα εξαρκέση προς ύμνον των «μεγαλείων» της, τα οποία «εποίησεν αυτή ο Δυνατός» (Λουκ. 1, 42). Προ του Δαμασκηνού οι άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Εφραίμ ο Σύρος, Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως και Κύριλλος Αλεξανδρείας, Μόδεστος και Σωφρόνιος Ιεροσολύμων, Ανδρέας Ιεροσολυμίτης και Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως, και μετά τον Δαμασκηνόν οι Θεόδωρος ο Στουδίτης, Φώτιος ο Πατριάρχης, Συμεών ο Νέος Θεολόγος και οι τρεις βυζαντινοί Παλαμάς, Θεοφάνης Νικαίας και Καβάσιλας, – όλοι αυτοί έγραψαν λόγους εις την Παναγίαν, οι οποίοι είναι ποιήματα θεόπνευστα και «ύμνοι θεοπρεπείς», μεγαλυνάρια και ωδαί πνευματικάί μιας ακαταπαύστου και διαρκούς τελετής και εορτής⁵ της Θεοτόκου. Και έτσι έπρεπε ασφαλώς να γίνη, διότι εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν ζη διαρκώς μία αληθής περί Παναγίας Θεοτόκου παράδοσις, επί κεφαλής της οποίας ίσταται ως «χορίαρχος»⁶ και τελετάρχης ο «Άγγελος Πρωτοστάτης» (Γ, 16), ο οποίος εκ της Παναγίας Τριάδος⁷ «ουρανόθεν επέμφθη ειπείν τη Θεοτόκω το Χαίρε»⁸. Το «Χαίρε» αυτό, που συνοψίζει ολόκληρον το χαρμόσυνον άγγελμα («ευ-αγγέλιον») της ελεύσεως του Σωτήρος Χριστού, έγινε εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν παντοτινή παράδοσις, όπως ακριβώς το επροφήτευσεν η Παναγία Θεοτόκος: «Ιδού γαρ από του νυν μακαριούσί με πάσαι αι γενεαί» (Λουκ. 1, 48· Πρβλ. Β΄, 9). Αλλά ο μακαρισμός αυτός και η δοξολογία της Θεοτόκου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν δεν είναι μόνον «ιερός ύμνος», είναι ταυτοχρόνως και θεολογία, δηλαδή ορθή «δόξα» και ορθός «λόγος» περί των αρρήτων μυστηρίων του Θεού μέσα εις την Οικονομίαν της σωτηρίας τα οποία επραγματοποιήθησαν

δια της Παναγίας. Διότι και ο Θεός και η Παναγία δεν δοξάζεται, ει μη με την ορθο-δοξίαν. Δια τούτο εις την ποίησιν και την υμνολογίαν της Εκκλησίας και εις τους υμνολογικούς και πανηγυρικούς λόγους των αγίων Πατέρων μας ευρίσκομεν προ παντός τα ορθόδοξα δόγματα. Έτσι και οι περί Παναγίας πατερικοί λόγοι και ομιλίες και ύμνοι αποτελούν μίαν δογματικήν παράδοσιν. Αυτό ισχύει κατ' εξοχήν δια τον άγιον Ιωάννην τον Δαμασκηνόν, του οποίου έχομεν ενώπιόν μας τας τέσσαρας Θεομητορικής Ομιλίας. Δι' αυτό, παρ' όλον ότι τα κείμενα των Ομιλιών αυτών έχουν μορφήν ποιητικήν, παρακαλείται ο αναγνώστης να προσέξη ιδιαιτέρως εις την θεολογίαν των. Δια να τον διευκολύνωμεν θα δώσωμεν, μετά σύντομον παρουσίασιν του Βίου το Δαμασκηνού, σύνοψιν της διδασκαλίας του περί Παναγίας Θεοτόκου βάσει των Ομιλιών αυτών και των υπολοίπων έργων του· εν συνεχεία θα σχολιάσωμεν πολλά εκ των χωρίων των Ομιλιών, δια να έλθη ακριβώς εις φως ο «Ορθόδοξος πλουτισμός» της θεολογίας⁹ του.

Α΄

Βίος Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού

Τον Βίον του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ιωάννου του Δαμασκηνού συνέγραψεν το πρώτον αραβιστί ο ιερομόναχος Μιχαήλ, από την Μονήν του Αγίου Συμεών του εν Θαυμαστώ Όρει πλησίον της Αντιοχείας, κατά το έτος 1085 με την βοήθειαν πιθανώς του Πατριάρχου Αντιοχείας Ιωάννου¹⁰. Ο Βίος αυτός μετεφράσθη εις την ελληνικήν δια πρώτην φοράν υπό του Σαμουήλ, Μητροπολίτου Αδάνων (μεταξύ 1086-1100), κατόπιν δε υπό του Πατριάρχου Ιεροσολύμων Ιωάννου του Η΄(1106-1156)¹¹, εις την μετάφρασιν δε αυτήν βασίζεται ο ολίγον τι εκτενέστερος Βίος του Αγίου, γραμμένος από τον Πατριάρχην Ιεροσολύμων Ιωάννην τον Θ΄ τον Μερκουρόπουλον (1156-1166)¹². Ο άγιος Ιωάννης εγεννήθη εις την Δαμασκόν κατά το δεύτερον ήμισυ του Ζ΄ αιώνος «εκ χριστιανών και ορθοδόξων γονέων καταγόμενος». Ο πατήρ του, ονόματι Σέργιος εκ της παλαιάς οικογενείας Μανσούρ, ήτο «ανήρ τα μάλιστα ευσεβής», αλλά και επιφανής και πλούσιος και είχε το αξίωμα του «επιτρόπου (διοικητού) των δημοσίων πραγμάτων» ή του «λογοθέτου» εις τα ανάκτορα του Χαλίφου της Δαμασκού (του Άμπδ-ελ-Μαλέκ: 685-705). Μετά το βάπτισμα του Ιωάννου η μητέρα του εκοιμήθη και ο πατέρας του υιοθέτησε ένα ορφανό παιδί, τον γνωστόν ως αδελφόν του αγίου Δαμασκηνού, τον εξ Ιεροσολύμων Κοσμάν τον Μελωδόν (μετέπειτα επίσκοπον Μαΐουμά), διότι ήτο άνθρωπος λίαν φιλόχριστος και φιλόανθρωπος και την μεγάλην περιουσίαν του «εις αιχμαλώτων λύτρον συνεχώς επεμέτρει». Είχε δε και την φροντίδα όχι μόνον δια την σωματικήν ανατροφήν των τέκνων του αλλά και δια την κατά Χριστόν παιδείαν των: «όπως αν την αλογίαν καθυποτάξαιεν και βασιλείς ορθώσι παθών και τους αγρίους θήρας, τους δαίμονας, κατατρώσαιεν».

Ως διδάσκαλον των τέκνων του ο Θεός του έδωσε ένα σοφόν και άγιον μοναχόν, τον οποίον είχεν εξαγοράσει από την αιχμαλωσίαν των Σαρακηνών. Ούτος ήτο ο εκ Καλαβρίας Κοσμάς, «την τύχην μοναδικός, την φρόνησιν σταθιρός, τον βίον θεοειδής, το είδος σεμνοπρεπής». Ήτο μορφωμένος θεολογικώς, φιλοσοφικώς και ασκητικώς, ικανός να μεταδώση εις τους άλλους «όσα ψυχήν εξεικονίζουν οίδε προς το Πρωτότυπον», προς τον Θεόν. Ο Κοσμάς διδάσκει τον Ιωάννην και τον Κοσμάν την ανθρωπίνην και την θείαν σοφίαν, τ.ε. την φιλοσοφίαν (αριθμητικήν, γεωμετρίαν, αστρονομίαν, μουσικήν, ρητορικήν, διαλεκτικήν και ηθικήν) κατά Πλάτωνα και Αριστοτέλη, και την ορθόδοξον Θεολογίαν κατά τους αγίους Πατέρας. Ιδιαίτέρως τους διδάσκει την άσκησιν εις την προσευχήν και την ταπείνωσιν: «δειν γαρ έκρινε πρώτως και ψυχήν και γλώσσαν και νουν ευχαίς αγιάζεσθαι», θέτων προ πάντων ως «θεμέλιον.... την ταπείνωσιν»¹³. Χάρις εις την υπακοήν και την σοφίαν των οι δύο νέοι προέκοπτον ταχέως, παραμένοντες όμως πάντοτε εν ταπεινώσει, όπως λέγει ο Βίος διά τον Ιωάννην: «ουκ εφυσιούτο τη γνώσει, αλλ' εταπεινούτο τω έρωτι της μυστικωτέρας σοφίας». Μετά ταύτα ο διδάσκαλός των, ο μοναχός Κοσμάς, παρεκάλεσε τον πατέρα του να του επιτρέψη να αναχωρήση εις τα Ιεροσόλυμα, όπου εκατεβίωσε εις την Μονήν του Αγίου Σάββα. Μετά τον θάνατον του πατρός του Ιωάννου ο χαλίφης της Δαμασκού (Ουαλίδ ο Α΄: 705-715) τοποθετεί τον Ιωάννην εις την θέσιν του «πρωτοσυμβούλου». Από την περίοδον αυτήν αρχίζει μάλλον ο άγιος Δαμασκηνός την συγγραφικήν του δράσιν, όπως φαίνεται από το έργον του «Κατά μονοφυσιτών Ιακωβιτών εκ προσώπου Πέτρου επισκόπου Δαμασκού» κ.ά. Εκείνον τον καιρόν εις το Βυζάντιον αυτοκράτωρ ήτο ο Λέων Γ΄ ο Ίσαυρος (716-741), ο οποίος ήρχισε, όπως είναι γνωστόν, τον διωγμόν εναντίον των αγίων Εικόνων, ονομάζων autάς είδωλα και καταστρέφων autάς, ακόμη δε και τα άγια λείψανα των Αγίων και τους ιερούς ναούς και τα μοναστήρια. Το 726 εξέδωσε ο Λέων το πρώτον του διάταγμα εναντίον των αγίων Εικόνων και το 730 εκδίδει και το δεύτερον, εξορίσας προηγουμένως τον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως άγιον Γερμανόν¹⁴. Ακούσας autά ο άγιος Ιωάννης και κινηθείς υπό του Αγίου Πνεύματος «τον ζήλον μιμείται του Ηλιού»¹⁵. Αμέσως μετά το πρώτον διάταγμα του εικονομάχου αυτοκράτορος γράφει τον Πρώτον του επιστολιμαίον λόγον «Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας» και τον αποστέλλει εις γνωστούς του χριστιανούς εις την Κωνσταντινούπολιν, υπερασπίζων «την σχετικήν των θείων εκτυπωμάτων προσκύνησιν». Το στόμα του Δαμασκηνού εξέφραζε την ορθόδοξον συνείδησιν όλης της Καθολικής Εκκλησίας: «Πρώτον μεν ουν απάντων, οίόν τινα τρόπον ή θεμέλιον τω λογισμώ καταπήξας, την της Εκκλησιαστικής θεσμοθεσίας συντήρησιν, δι΄ ης σωτηρία προσγίνεσθαι πέφυκε... Μη καινοτόμει, μηδέ μέταιρε όρια αιώνια, α έθεντο οι πατέρες σου... Ουκ ανεξόμεθα νέαν πίστιν διδάσκεσθαι... Ουκ ανεξόμεθα άλλοτε άλλα φρονείν και καιροίς μεταβάλλεσθαι... Ου βασιλέων

εστί νομοθετεῖν τη Εκκλησίᾳ...»¹⁶. Ο Δεύτερος του Δαμασκηνού λόγος, που αποτελεί μίαν απλοποιημένην σύνοψιν του Πρώτου, εγράφη κατά το έτος 1730 μετά την εξορίαν του Πατριάρχου Γερμανού. Οι δύο αυτοί λόγοι είχαν μεγάλην απήχησιν εις το ορθόδοξον πλήρωμα της Βασιλευούσης και εις όλην την αυτοκρατορίαν, διότι «τάς απάντων εΐλκε ψυχάς προς την σχετικήν των θείων εκτυπωμάτων προσκύνησιν». Ο Βίος μας αναφέρει εν συνεχεία ότι ο αυτοκράτωρ Λέων δια να εκδικηθῇ τον Άγιον συκοφαντεῖ αὐτόν εις τον χαλίφην της Δαμασκού ως προδότην και δια τούτο ο χαλίφης «ευθύς κελεύει την δεξιάν κοπήναι του Ιωάννου». Τον «ονειδισμόν του Χριστού» δέχεται ο Άγιος, αλλά μετά το θαύμα της Παναγίας, η οποία συμπαθούσα εις την θερμήν προσευχήν του Ιωάννου δια της θαυματουργικής Εικόνας της θεραπεύει την δεξιάν του, ο ομολογητής της Ορθοδοξίας αποχωρεῖ από τα αραβικά ανάκτορα και «Χριστόν ηκολούθησε, μείζονα πλούτον ηγησάμενος των εν Αραβία θησαυρών τον ονειδισμόν του Χριστού»¹⁷. Αφού εμοίρασε τα υπάρχοντά του εις τους πτωχοὺς, αναχωρεῖ εις την Μονήν του αγίου Σάββα, μαζί με τον πνευματικόν αδελφόν του Κοσμά και τον ανεψιόν του Στέφανον τον Σαββαΐτην, συμπαραλαβών και την θαυματουργικήν Εικόνα της Παναγίας¹⁸. Είναι γεγονός αναμφισβήτητον ότι η συμβολή του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού εις την καταπολέμησιν της εικονομαχίας ήτο αποφασιστική, δια τούτο και προσεπάθει ο αυτοκράτωρ να τον πολεμήσῃ παντοιοτρόπως¹⁹. Ο θεΐος Δαμασκηνός ανέπτυξε την θεολογίαν των Εικόνων και απέδειξεν σαφέστατα ότι η προσκύνησις των αγίων Εικόνων υπήρχεν ανέκαθεν εις την παράδοσιν της Εκκλησίας. Έγραψε και τον Τρίτον λόγον του υπέρ των αγίων Εικόνων, τον εκτενέστερον και συστηματικότερον, προς το τέλος του 730, και πιθανώς να συνετέλεσεν ο ίδιος εις τον κατά το αυτό έτος αναθεματισμόν του εικονομάχου Λέοντος υπό των επισκόπων της Ανατολής. Εις την Μονήν του αγίου Σάββα ο άγιος Ιωάννης επέρασεν όλην την στενήν οδόν της μοναχικής ασκήσεως: υπακοήν, εκκοπήν θελήματος, ταπείνωσιν. Ο τότε ηγούμενος της Λαύρας Νικόδημος τον παρέδωσεν εις ένα γέροντα («ανδρί πολλά τη πείρα μαθόντι και γνώσιν έμπρακτον έχοντι»), ο οποίος «το καλόν θεμέλιον πρώτον αὐτῷ υποτίθῃσι, το μηδέν πράττειν ιδίῳ θελήματι», και απαγορεύει εις αὐτόν να δεικνύῃ την γνώσιν του ή και να γράφῃ καθόλου, ασκών «σιωπήν μετά συνέσεως». Ο Βίος αναφέρει συγκινητικά παραδείγματα της τελείας υπακοῆς και ταπεινώσεως του Αγίου, «χωρίς γογγυσμών και διαλογισμών», όπως π.χ. εκείνο όταν επήγε καθ' υπακοήν εις την Δαμασκόν δια να πωλήσῃ «τας σφυρίδας, ας εργόχειρον είχεν». Μίαν ημέραν η θλίψις ενός αδελφού μοναχού -λόγω του θανάτου του αδελφού του- έκαμε τον Δαμασκηνόν να παραβῇ την απαγόρευσιν του γέροντος. Δια να παρηγορήσῃ τον λυπημένον μοναχόν συνέθεσε ο Άγιος και έψαλε το γνωστόν τροπάριον «Πάντα ματαιότης τα ανθρώπινα», που ψάλλεται και μέχρι σήμερον εις την ακολουθίαν της κηδείας. Δια τούτο ο γέρων τον εξεδίωξε από το κελλί του και από το

μοναστήριον, κατόπιν δε της παρακλήσεως των άλλων πατέρων τον εδέχθη πάλιν, αλλά του επέβαλεν ως επιτίμιον να καθαρίση ολόκληρον τον χώρο της Μονής και τα αποχωρητήρια, πράγμα το οποίον ο Ιωάννης έκαμε με προθυμίαν και ταπείνωσιν. Από τότε, κατά μίαν αποκάλυψιν της Παναγίας εις τον γέροντα, του επιτρέπεται να συνθέτη εκκλησιαστικά ποιήματα και να γράφη τα θεολογικά του συγγράμματα. Ο Άγιος Δαμασκηνός χειροτονήθη εις πρεσβύτερον από τον «τρισμακάριστον Πατριάρχην της αγίας Χριστού του Θεού ημών πόλεως Ιερουσαλήμ» Ιωάννην τον Ε΄ (706-735), και έμεινε ένα διάστημα εις τον ναόν της Αναστάσεως ως «πρεσβύτερος της αγίας Χριστού του Θεού ημών αναστάσεως»²⁰, οπότε και εξεφώνησε τους γνωστούς Λόγους εις την Παναγίαν και άλλους. Πιθανόν να ήρχετο και συχνότερα εις τα Ιεροσόλυμα προς τον Πατριάρχην Ιωάννην²¹, πάντως τον περισσότερον χρόνον της ζωής του ο Άγιος επέρασεν εις την Λαύραν, ασκητεύων εις ένα μικρόν σπήλαιον και ασχολούμενος με την αγίαν υμνογραφίαν και την άνωθεν Θεολογίαν. Εκοιμήθη ο άγιος Ιωάννης «εν ειρήνη και γήρα βαθεί» την 4ην Δεκεμβρίου, οπότε και τελείται η μνήμη αυτού²², κατά τα μέσα του Η΄ αιώνος²³, πάντως προ της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου, εις την οποίαν εθριάμβευσεν η ορθόδοξος θεολογία του περί της τιμητικής προσκυνήσεως των αγίων Εικόνων της ενσάρκου Οικονομίας του Σωτήρος Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων. Οι Πατέρες της Ζ΄ Συνόδου τον επευφήμησαν μαζί με άλλους δύο αγίους ομολογητάς, τον Γερμανόν Κωνσταντινουπόλεως και Γεώργιον τον Κύπριον: «Γερμανού του ορθοδόξου, αιωνία η μνήμη· Ιωάννου και Γεωργίου, αιωνία η μνήμη· των κηρύκων της αληθείας, αιωνία η μνήμη. Η Τριάς τους τρεις εδόξασεν, ων ταις διαλογαίς αξιωθήμεν, οικτιρμοίς τε και χάριτι του πρώτου και μεγάλου Αρχιερέως Χριστού του Θεού ημών, πρεσβευούσης της αχράντου Δεσποίνης ημών της Αγίας Θεοτόκου και πάντων των Αγίων»²⁴. Ο δε Πατριάρχης Ιεροσολύμων Ιωάννης, τελειώνοντας τον Βίον του Δαμασκηνού λέγει: «Προς Χριστόν ανέδραμεν, ον ηγάπησε, και νυν ουκ εν εικόνι τούτον ορά, ουκ εν εκτυπώματι προσκυνεί, αλλ΄αυτόν οπτάνεται κατά πρόσωπον, ανακεκαλυμμένω προσώπω βλέπων την δόξαν της Μακαρίας Τριάδος».

Β΄

Η περί Θεοτόκου διδασκαλία του Δαμασκηνού

-«Δικαίως και αληθώς Θεοτόκον την Αγίαν Μαρίαν ονομάζομεν· τούτο γαρ το όνομα άπαν το μυστήριον της οικονομίας συνίστησιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 12). 1. Όταν προς το τέλος της ομολογητικής ζωής του έγγραφεν ο άγιος Δαμασκηνός το βασικόν βιβλίον του «Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως», το ήρχισεν υπογραμμίζων την θείαν Παράδοσιν της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας. Ό,τι γράφει περί Θεού, περί Αγίας Τριάδος, περί Χριστού, και περί Παναγίας Θεοτόκου, το γράφει αντλών από την θείαν Παράδοσιν, την οποίαν μας απέκάλυψε και

παρέδωκεν ο Θεός δι' όλης της σωτηρίου οικονομίας του Χριστού. «Πάντα τοίνυν τα παραδεδομένα ημίν δια τε Νόμου και Προφητών και Αποστόλων και Ευαγγελιστών δεχόμεθα και γινώσκομεν και σέβομεν, ουδέν περαιτέρω τούτων επιζητούντες... Ταύτα ημείς στέρξωμεν και εν αυτοίς μείνωμεν, μη μεταίροντες όρια, μηδέ υπερβαίνοντες την θείαν Παράδοσιν» (Εκδ. Ι, 1). Το ίδιοι είχε γράψει ο ιερός Πατήρ και προηγουμένως εις τους Λόγους περί των αγίων Εικόνων: «Διό, αδελφοί, στώμεν εν τη πέτρα της πίστεως και τη παραδόσει της Εκκλησίας, μη μεταίροντες όρια α έθεντο οι Άγιοι Πατέρες ημών· μη διδόντες τόπον τοις βουλομένοις καινοτομείν και καταλύειν την οικοδομήν της αγίας του Θεού Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας»²⁵. Η θεία Παράδοσις δια τον Δαμασκηνόν είναι ολόκληρον το οικοδόμημα και το σώμα της Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας²⁶, η οποία έχει οικοδομηθεί επί του «θεμελίου Λίθου ακρογωνιαίου» του Παύλου (1 Κορ. 3, 11· Εφ. 2, 20) και «της πέτρας της θεολογίας» του Πέτρου (Ματθ. 16, 18), «ήτις εστίν ο Χριστός» (1 Κορ. 10, 4)²⁷. Η πιστότης του Δαμασκηνού εις την Παράδοσιν της Εκκλησίας έγκειται προ παντός εις την Χριστολογίαν του. Όπως η Γραφή και οι Πατέρες, ούτω και ο Δαμασκηνός βλέπει και ερμηνεύει τα πάντα Χριστολογικώς. Ο Σωτήρ Χριστός, ο Εις της Αγίας Τριάδος, ο εκ Παρθένου σαρκωθείς Θεός και άνθρωπος, είναι το κεντρικόν θέμα όλης της Γραφής και της Παραδόσεως²⁸, επομένως δε και όλης της θεολογίας του Δαμασκηνού. Η Χριστολογία καταλαμβάνει το μεγαλύτερον μέρος όλων των έργων του, όχι μόνον της «Εκδόσεως Ορθοδόξου Πίστεως», από τα τέσσαρα βιβλία της οποίας τα δύομισυ περιέχουν την Χριστολογίαν, αλλά και εις τας Θεομητορικές του Ομιλίας κυριαρχεί η Χριστολογία, όπως θα το διαπιστώση και ο αναγνώστης. Η περί Παναγίας Θεοτόκου διδασκαλία δια τον Δαμασκηνόν υπάρχει μόνον εντός της Χριστολογίας και όχι ως μία αυτόνομος «Μαριολογία» ή ως μία «ανθρωπολογία» με κέντρον την αγίαν Παρθένον. Η ορθόδοξος θεολογία του Δαμασκηνού δεν είναι ανθρωπολογία ούτε «Μαριολογία», αλλ' η Χριστολογία εις την οποίαν συμπεριλαμβάνεται και η ανθρωπολογία και η περί Θεοτόκου διδασκαλία. Διότι ο Χριστός είναι ο αληθινός και τέλειος Θεός και ο πρώτος αληθινός και τέλειος άνθρωπος, αλλ' όμως Εις Χριστός²⁹, και δια τον λόγον αυτόν η Παναγία η οποία Τον εγέννησε είναι αληθώς Θεοτόκος. Μόνον το όνομα και το αξίωμα του Χριστού, «Θεός σεσαρκωμένος και ενανθρωπήσας», προσδίδει εις την κατά σάρκα Μητέρα Του το όνομα Θεοτόκος· και αντιστρόφως το όνομα Θεοτόκος «άπαν το μυστήριον της οικονομίας (της ενανθρωπήσεως) συνίστησιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 12), διότι επιβεβαιώνει ότι Εκείνος ο οποίος εξ Αυτής εγεννήθη ήτο Θεός και άνθρωπος: «Ει γαρ Θεοτόκος η γεννήσασα, πάντως Θεός ο εξ αυτής γεννηθείς, πάντως δε και άνθρωπος» (αυτόθι). Πιστός λοιπόν εις την Παράδοσιν των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, των υπερμάχων της αγίας Θεοτόκου, ο Δαμασκηνός κηρύττει απεριφράστως την Παναγίαν ως κυρίως και αληθώς Θεοτόκον και με τον «θεολογικώτατον πατέρα» του Γρηγόριον τον Θεολόγον

επαναλαμβάνει: «Εἰ τις οὐ Θεοτόκον ομολογεί τὴν Ἀγίαν Παρθένον, χωρὶς ἔστι τῆς Θεότητος» (Α΄ 4). Παραμένων ὁμως πιστὸς εἰς τὴν ἰδίαν παράδοσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν Πατέρων³⁰, κηρύττει ἐπίσης: Ἡμῖν «Θεὸς ἔστιν ἀληθὴς τὸ λατρευόμενον», τὴν δέ «μητέρα Θεοῦ τιμῶμεν καὶ σέβομεν... Θεοῦ μητέρα τὴν Παρθένον ταύτην γινώσκοντες, οὐ θεὰν ταύτην φημίζομεν, ἀπαγε· τῆς ἐλληνικῆς τερθρείας τα τοιαῦτα μυθεύματα· ἐπεὶ καὶ θάνατον αὐτῆς καταγγέλομεν· ἀλλὰ Θεοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ μητέρα γινώσκομεν» (Γ΄, 15). Διότι ἡ Παναγία Θεοτόκος δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, δια τούτο καὶ λέγει ὁ Δαμασκηνός εἰς αὐτήν: «Ἐξῆς γὰρ οὐ σεαυτὴ· οὐ γὰρ σεαυτῆς ἔνεκα γεγέννησαι· ὅθεν «ἔξῃς Θεῷ, δῖον εἰς τὸν βίον ἐλήλυθας· ὅπως τῇ παγκοσμίῳ ἐξυπηρετήσης σωτηρία, ὅπως ἡ ἀρχαία βουλή τοῦ Θεοῦ, τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καὶ τῆς ἡμῶν θεώσεως, δια σοῦ πληρωθῇ» (Α΄, 9)³¹. 2. Ἡ περὶ Παναγίας Θεοτόκου διδασκαλία τοῦ Δαμασκηνοῦ ἀναφέρεται ἀκριβῶς εἰς αὐτὴν τὴν «ἀρχαίαν καὶ ἀληθινὴν» (Β΄, 1) τοῦ Θεοῦ Βουλὴν «τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καὶ τῆς ἡμῶν θεώσεως». Εἰς τὰ «ἀνεξιχνίαστα πελάγη τῆς φιλανθρωπίας» Τῆς (Β΄, 10) ἡ τῆς Ζωαρχικῆς Τριάδος ἐνότης, «πρὸς εαυτὴν ἐκκλησιάσασα τῷ ἐνιαίῳ τῆς γνώμης βουλήματι»³², ἔχει αποφασίσῃ προ πάντων τῶν αἰώνων τὴν σάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπισιν τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ προαιώνιος αὕτη «προωρισμένη βουλή» (Α΄, 7) τοῦ Θεοῦ φανερώνει εἰς ἡμᾶς «τὸ ἀπλετόν καὶ ἀχανές τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος πέλαγος»³³ καὶ ἡ φανέρωσις αὕτη γίνεται δια τῆς Παναγίας Θεοτόκου: «Αὕτη τὴν ἀφατον τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἀγάπης ἐδημοσίευσεν ἄβυσσον» (Γ΄, 16). Ὁ Θεὸς Πατὴρ, λέγει ὁ Δαμασκηνός, «ὁ εὐδοκήσας» ἐν τῇ Παναγίᾳ καὶ ἐξ Αὐτῆς «τελεσθῆναι ὁ προώρισε προ αἰώνων μυστήριον» (Α΄ 10), ἔχει προγνωστικῶς προορίσει αὐτὴν ὡς Μητέρα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ Του, ὁ ὁποῖος «σαρκούται, ὡν ἀνάρχως ἀσώματος, δῖ ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν» (Γ΄, 15). Ὁ θεῖος αὐτός «προορισμός» τῆς Παναγίας εἶναι ἀσφαλῶς ἀκατανόητος δῖ ἡμᾶς, οὐχ ἥττον ὁμως συμπίπτει ἐν τῷ Θεῷ με τὴν προαιωνιὸν Του πρόγνωσιν τῆς ἐλευθέρως προαιρέσεως καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς προσωπικῆς ἀγιότητος τῆς Παναγίας³⁴: «Σε προγνούς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἀξίαν ἡγάπησε, καὶ ἀγαπήσας προώρισε καὶ ἐπ’ ἐσχάτων τῶν χρόνων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, καὶ Θεοτόκον Μητέρα καὶ τιθηνὸν τοῦ οἰκείου Υἱοῦ καὶ Λόγου ἀνέδειξε» (Α΄, 7). Ἡ λέξις «παρήγαγε» (δια τῶν γονέων) σημαίνει ἐδῶ ὅτι προέγνωσεν ὁ Θεὸς ὅχι μόνον τῆς Παναγίας τὴν ἀξίαν (Α΄, 7) καὶ ἀρετὴν (Α΄, 9) καὶ τὴν «ἄχραντον παρθενίαν» (Γ΄, 2· Α΄, 5), ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοσύνην (Α΄, 9) καὶ σωφροσύνην καὶ θεάρεστον πολιτείαν (Α΄, 5-6· Β΄, 6) τῶν γονέων τῆς, δια νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἓνα τόσον μέγαν δῶρον, τὴν Κόρην ἡ ὁποία θὰ γεννήσῃ τὸν Θεόν καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ γίνουν οἱ ἴδιοι θεοπάτορες. Ὁ Δαμασκηνός λέγει χαρακτηριστικῶς δια τὴν Παναγίαν: «Ὅντως εὐρες χάριν, ἡ ἀξία τῆς χάριτος» (Β΄, 8). Οἱ λόγοι αὗτοι καθιστοῦν αὐτόδηλον τὴν ἀρχὴν τῆς συνεργασίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίου οικονομίας. Ἀλλὰ ἀς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ὅταν «τῆς ψευδοῦς ορεχθέντες θεώσεως» (Γ΄, 2) ἔπεσαν οἱ

προπάτορές μας δια της παρακοής (Γ', 3) και τους «δερματίνους χιτώνας της νεκρώσεως» (Α', 4· Γ', 2) και της θνητότητας και παχύτητας ενεδύθησαν (Έκδ. ΙΙΙ, 1)³⁵ και υπέπεσαν εις τον θάνατον και την φθοράν (Έκδ. ΙV, 13), και ημείς όλοι, οι απόγονοί τους, «ώσπερ γεννηθέντες εκ του Αδάμ ωμοιώθημεν αυτώ κληρονομήσαντες την κατάραν και την φθοράν» (αυτόθι) και ευρέθημεν έξω του Παραδείσου γυμνοί της χάριτος του Παναγίου Πνεύματος (Γ', 2), ο φιλόανθρωπος Θεός ήδη από τότε ήρχισεν να «οικονομή» και «παιδαγωγή» την οικονομίαν της σωτηρίας μας (Έκδ. ΙΙΙ, 1). Αλλ' έπειδή έχομεν πέσει εκουσίως και ελευθέρως και «δια το αβίαστον είναι το καλόν» (Έκδ. ΙV, 19) -«ουκ αρετή γαρ το βία γινόμενον» (Έκδ. ΙΙ, 12)-, έπρεπε και να δεχθώμεν ελευθέρως την υπό του Θεού οικονομουμένην θεραπείαν και σωτηρίαν και να συνεργασθώμεν εκουσίως εις αυτήν. Η έκφρασις να «συνεργασθώμεν» σημαίνει ότι δεν ήταν δυνατόν να «εργασθούν» και να δημιουργήσουν μόνοι τους οι άνθρωποι την σωτηρίαν των, διότι «πάντες εξέκλιναν, άμα ηχρειώθησαν» (Ψαλμ. 13, 3· Ρωμ. 3, 12· Β', 6). Την σωτηρίαν των ανθρώπων ηδύνατο να εργασθή και ενεργήση μόνον ο Θεός, η «παντός αγαθού αρχή και αιτία» και ο «ενεργών τα πάντα εν πάσι» (Έκδ. ΙΙ, 30· 1 Κορ. 12, 6). Ο άνθρωπος όμως έπρεπε να συνεργασθή με τον εργαζόμενον Θεόν δια την σωτηρίαν του: «Βουλομένων γαρ η σωτηρία, ουκ αναγκαζομένων», κατά την έκφρασιν των Πατέρων»³⁶. Και αυτό ακριβώς είναι το νόημα όλης της δια της ιστορίας οικονομίας της σωτηρίας, εις την οποίαν ο Θεός καλεί. Εις την κλήσιν Του αυτήν υπακούουν και απαντούν ελευθέρως ολίγοι ίσως άνθρωποι, οι οποίοι όμως γίνονται τοιουτοτρόπως «εκλογή» του Θεού δια της οποίας προετοιμάζει ο Θεός και την σωτηρίαν των άλλων. Η ακατάπαυστος σωστική πρόνοια του Θεού, και η ακούραστος σώζουσα χάρις Του εύρισκε ούτω πάντοτε εις την ιστορίαν της πεπτωκυίας ανθρωπότητας «σημεία στηρίζεως» - «σκεύη ελέους», κατά τον Απ. Παύλον (Ρωμ. 9, 23) - δια των οποίων οικονομείτο, βάσει πάντοτε της ελευθέρας συνεργασίας³⁷, η ιερά ιστορία της σωτηρίας. Η οικονομία αυτή απεκορυφώθη και συνετελέσθη εις την Παναγίαν, η οποία ως κατ'έξοχήν «εκλελεγμένη» (Β', 3) και «υπήκοος» εις τον Θεόν (Β', 8· Γ', 3), υπηρέτησε (Α', 7-9) και «ελειτούργησε τη Τριάδι» (Δ', 5) και συνείργησε εις την οικονομίαν της σωτηρίας ως ουδείς άλλος απ'αιώνος. Κατ' αυτόν τον τρόπον βλέπει ο άγιος Δαμασκηνός και γενικώς οι άγιοι Πατέρες όλην την Παλαιάν Διαθήκην, ως μίαν συνεχιζομένην δια των γενεών προετοιμαστικήν «κλήσιν» και «εκλογήν» (Ρωμ. 11, 7, 5) του Θεού³⁸, ως μίαν δηλαδή γενεαλογίαν της Παναγίας, εκ της οποίας θα γεννηθή ο Σωτήρ του κόσμου Χριστός (Έκδ. ΙV, 14· Β', 3), Σωτήρ ασφαλώς πρώτον αυτών των «στελεχών» της γενεαλογίας και της ιδίας της κορυφής της, της Παναγίας³⁹, και δι' αυτής και όλων των ανθρώπων. 3. Τοιουτοτρόπως η Παναγία, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν και την Ορθόδοξον Πίστιν, είναι η κορυφή και το τέλος όλης της Π. Διαθήκης, και εις αυτήν αναφέρονται όλαι αι προεικονίσεις και προτυπώσεις και προφητεΐαι της Π. Διαθήκης (Β', 9-10). Είναι η αποκορύφωσις και ο καρπός όλης της

παλαιοδιαθηκικής «παιδαγωγικής» προετοιμασίας της ανθρωπότητας δια την υποδοχήν του σαρκωθέντος Θεού Σωτήρος, και δια τούτο είναι αδύνατον να γίνη ο χωρισμός της από το ανθρώπινον γένος του Αδάμ. Δια τούτο την ονομάζει ο ιερός Πατήρ «θυγατέρα του Αδάμ» (Γ΄, 2· Α΄, 6), ενώ τον Δαβίδ ονομάζει «προπάτορα και θεοπάτορα» (Γ΄, 2), από την ρίζαν του οποίου «κατ’ επαγγελίαν» (Β΄, 7· Έκδ. IV, 14) εγεννήθη η Παναγία, συνενούσα εν εαυτή την ιερατικήν και την βασιλικήν ρίζαν (Α΄, 6). Η γέννησις αυτή της Παναγίας εκ της «ρίζης του Ιεσσαί» (Α΄, 3) και παρά την θαυμαστήν δια της χάριτος του Θεού λύσιν της στειρώσεως της Άννης (Α΄, 2· Β΄, 6-7)⁴⁰, δεν αποτελεί κατά τον Δαμασκηνόν μίαν υπερφυσικήν εξαίρεσιν της Παναγίας από το γένος της, από τους προπάτορας και θεοπάτορας («θυγάτηρ του Δαβίδ» Α΄, 9) και από τον γενάρχην Αδάμ («θυγάτηρ Αδάμ» Α΄, 6· Γ, 2). Η Παναγία, κατά τον Δαμασκηνόν, είναι «θυγάτηρ του πάλαι Αδάμ» και ευρίσκεται υπό «τας πατρικάς ευθύνας» (Γ΄, 2) και ως προς την σύλληψίν της και γέννησιν από τους γονείς και ως προς τον θάνατόν της. Συνελήφθη εκ του σπέρματος του Ιωακείμ (Α΄, 2) εν τη μήτρα της Άννης, δηλαδή εκ της φυσικής συναφείας του γάμου⁴¹ Ιωακείμ και Άννης (Α΄, 2· Έκδ. IV, 14) και «εκ γης έχει την γένεσιν» (Α΄, 3), «φθαρτόν εκ του Αδάμ σώμα κληρονομήσασα» (Γ΄, 8). Απέθανεν επίσης θάνατον ανθρώπινον (Γ΄, 15)⁴² και ως «θυγάτηρ Αδάμ... δι’ Αδάμ το σώμα παραπέμπει τη γη» (Δ΄, 4), και «φυσικώς χωρίζεται» η πανίερος και μακαρία της ψυχή του πανολβίου και ακηράτου της σώματος και το σώμα «τη νομίμω ταφή παραδίδοται» (Β΄, 10). Επομένως η αγία Παρθένος ήτο, όπως και όλοι οι άνθρωποι, κληρονόμος του προπατορικού αμαρτήματος του Αδάμ⁴³, ούτως ώστε ο Δαμασκηνός να ομιλή συγκεκριμένως περί καθάρσεως και εξαγνισμού και εξαγιάσεώς της από το Άγιον Πνεύμα κατά την στιγμήν της εν αυτή συλλήψεως του Θεού Λόγου: «Ταύτην ο Πατήρ μεν προώρισε, προφήται δε δια του Πνεύματος προεκήρυξαν, η δε του Πνεύματος αγιαστική δύναμις επιφοιτήσασα εκάθηρέ τε και ηγίασε και οιονεί προήρδευσε» (Β΄, 4· Έκδ. III, 2)⁴⁴. Αυτά όλα όμως καθόλου δεν σημαίνουν ότι ο άγιος Δαμασκηνός δεν παραδέχεται και δεν ομιλεί δια την αγιότητα της Παναγίας Θεοτόκου. Τουναντίον μαζί με όλην την Ορθόδοξον Εκκλησίαν και αυτός εξαίρει και δοξάζει πολύ την προσωπικήν αγιότητα της Παναγίας, όπως θα ίδωμεν κατωτέρω, αλλά δεικνύουν μόνον το πόσον μακράν είναι ο ορθόδοξος ιερός Πατήρ από την νεωτέραν αιρετικήν δοξασίαν της Ρωμαϊκής Εκκλησίας περί της «ασπίλου συλλήψεως» της Παναγίας και της γεννήσεώς της άνευ του προπατορικού αμαρτήματος⁴⁵. Η καινοτομία αυτή, προϊόν του «αλαθήτου» πάπα του Βατικανού⁴⁶, όχι μόνον αποχωρίζει την Παναγίαν από τους προγόνους της, τους προπάτορας, και από την υπόλοιπον ανθρωπότητα κατά τρόπον τόσον αυθαίρετον, ώστε να αρνήται όλον το νόημα της προετοιμαστικής οικονομίας της ιστορίας της Π. Διαθήκης, αλλά και μειώνει την πραγματικήν αξίαν και προσωπικήν αγιότητα της Παναγίας Παρθένου. Και όχι μόνον τούτο, αλλά το «δόγμα» αυτό υπονομεύει και ολόκληρον την πραγματικότητα και την αλήθειαν της σωτηρίας μας, διότι

αρνείται την ενότητα της φύσεως του ανθρωπίνου γένους και θέτει υπό αμφισβήτησιν την πραγματικώς σωτήριοιον σάρκωσιν του Χριστού από ένα γνήσιον αντιπρόσωπον της ανθρωπότητος⁴⁷. 4. Ο αναμάρτητος Λόγος του Θεού, ο Χριστός, κατά τον Δαμασκηνόν, προσέλαβε την ανθρωπίνην φύσιν, ολόκληρον τον άνθρωπον, δια να τον σώση, να τον ενώση με τον Εαυτόν του και τοιουτοτρόπως να τον θεώση: «Όλον γαρ όλος ανέλαβέ με και όλος όλω ηνώθη, ίνα όλω την σωτηρίαν χαρίσηται· το γαρ απρόσληπτον αθεράπευτον» (Έκδ. ΙΙΙ, 6). Η «πρόσληψις» αυτή του ανθρώπου εις την Υπόστασιν του Θεού Λόγου (η ασύγχυτος – αδιαίρετος ένωσις και ενυποστασίαις, Έκδ. ΙΙΙ, 2, 9, 22) εξασφαλίζει την μόνιμον και αδιάσπαστον «δευτέραν κοινωνίαν», περί της οποίας ομιλεί ο Δαμασκηνός ακολουθών Γρηγόριον τον Θεολόγον⁴⁸. Η «δευτέρα κοινωνία» ήλθε μετά την διάπασιν της «πρώτης προς Θεόν κοινωνίας» (Α΄, 8) του πρώτου Αδάμ, και επομένως ο Χριστός εύρε τον άνθρωπον πεπτωκότα και τον προσέλαβε όλον (διότι «το απρόσληπτον αθεράπευτον», Β΄, 4), χωρίς όμως της αμαρτίας. Ο Δαμασκηνός τονίζει ότι ο Κύριος προσέλαβε «όλον τον Αδάμ, τον προ της παραβάσεως, τον αμαρτίας ελεύθερον» (Β΄, 4), την «πρώτην του Αδάμ γένεσιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 1), δηλαδή την χωρίς αμαρτίας φύσιν του⁴⁹. Εξ ίσου όμως και ο Δαμασκηνός, ακολουθών τους Πατέρας και κυρίως τον άγιον Μάξιμον⁵⁰, ομιλεί δια τα «αδιάβλητα πάθη» του Κυρίου: «Ομολογούμεν ότι (ο Κύριος) πάντα τα φυσικά και αδιάβλητα πάθη του ανθρώπου ανέλαβεν· όλον γαρ τον άρθρωπον και πάντα τα του ανθρώπου ανέλαβε, πλην της αμαρτίας... Φυσικά δε και αδιάβλητα πάθη εισί τα ουκ εφ΄ ημίν, όσα εκ της επί τη παραβάσει κατακρίσεως εις τον ανθρωπινον εισήλθε βίον, οίον πείνα, δίψα, κόπος, πόνος, το δάκρυον, η φθορά... Πάντα τοίνυν ανέλαβεν, ίνα πάντα αγιάση» (Έκδ. ΙΙΙ, 20). Αυτήν την φύσιν, την μετά των αδυναμιών και ασθενειών και της φθοράς⁵¹, χωρίς όμως της αμαρτίας – διότι η αμαρτία ως «εν τη ημετέρα αυτεξουσίω προαιρέσει εκουσίως συνισταμένη» (Έκδ. ΙΙΙ, 20) δεν ανήκει εις την φύσιν – προσέλαβεν ο Κύριος εκουσίως και «οικονομίας λόγω» (Έκδ. ΙΙΙ, 12)⁵² από την Παρθένον Μαρίαν, «ην τη φύσει δούλην υπάρχουσιν, φιλανθρωπίας ανεξιχνιάστοις πελάγεσιν οικονομικώς μητέρα ποιήσατο, αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ανθρωπήσιν» (Β΄, 10). Επομένως ο Λόγος του Θεού «αναλαμβάνει όλον τον άνθρωπον και το τούτου κάλλιστον, υπό αρρωστίαν πεσόν, ίνα όλω την σωτηρίαν χαρίσηται» (Έκδ. ΙΙΙ, 18· Β΄, 4)⁵³. Η αρρωστία αυτή, αι ασθένειαι και αδυναμιαί, τα «φυσικά πάθη και αδιάβλητα της εμής κράσεως» (Β΄, 4)⁵⁴ δεν είναι αμαρτία, αλλ΄επειδή εισήλθον εις την ανθρωπίνην φύσιν μετά την αμαρτίαν ως αποτελέσματά της, ως επισυμβάντα τη φύσει κατόπιν της αμαρτίας της προαιρέσεως του Αδάμ⁵⁵, δια τούτο λέγεται και δια τον Κύριον ότι έγινε «αμαρτία» και «κατάρα» δι΄ημάς (Έκδ. ΙΙΙ, 25· ΙV, 18· 1 Κορ. 5, 21· Γαλ. 3, 13). Ο Χριστός είναι αναμάρτητος αλλά και Σωτήρ των ανθρώπων, και ως Σωτήρ, «το ημέτερον αναδεχόμενος και οικειούμενος πρόσωπον» (αυτ.), εδέχθη την ανθρωπίνην φύσιν και τα ανθρώπινα πάθη και την αμαρτίαν και την κατάραν⁵⁶

γενόμενος άνθρωπος και «την του θανάτου πείραν ουκ απηνήνατο· θνήσκει γαρ σαρκί και θανάτω λύει τον θάνατον και φθορά την αφθαρσίαν χαρίζεται και την νέκρωσιν ποιεί πηγήν αναστάσεως» (Β΄,10), οικονομών τοιουτοτρόπως την ημών σωτηρίαν (Έκδ. IV, 18): «ίνα το ομοίω το όμοιον ανασώσεται» (Γ΄,15· Έκδ. III, 18). Η εν τη Παναγία και εξ αυτής ενανθρώπησις του Θεού Λόγου, κατά τον ίδιον Πατέρα, «δια τούτο γέγονεν, ίνα αυτή η αμαρτήσασα και πεσούσα και φθαρείσα φύσις νικήση τον απαντήσαντα τύραννον και ούτω της φθοράς ελευθερωθή» (Έκδ. III, 12)⁵⁷. Ο αναμάρτητος Κύριος προσέλαβε λοιπόν, ως Σωτήρ, και τα «αδιάβλητα πάθη» της πεπτωκυίας ανθρωπίνης φύσεως, τα οποία δεν είχε ο Αδάμ προ του προπατορικού αμαρτήματος, και τούτο είναι η φιλόανθρωπος «συγκαταβατική σάρκωσις» (Α΄, 2), «συγκαταβατική ταπείνωσις» (Α΄, 3) και «υποποιός κένωσις» (Γ΄, 7) του Αμνού του Θεού του αίροντος την αμαρτίαν του κόσμου, και δια τον λόγον αυτόν η Παναγία Θεοτόκος, ως «την του κόσμου σωτηρίαν τον Χριστόν κυήσασα (Β΄, 9), έγινε της σωτηρίας ημών εργαστήριον: «Αμνάς η τεκούσα τον Αμνόν του Θεού τον αίροντα την αμαρτίαν του κόσμου, το της σωτηρίας ημών εργαστήριον, αγγελικών υπερτέρων δυνάμεων, δούλη και μήτηρ Θεού» Σωτήρος (Δ΄, 5). Δια τούτο ημείς οι Ορθόδοξοι δεν παραδεχόμεθα την ρωμαϊκήν δοξασίαν περί της «ασπίλου συλλήψεως» της Θεοτόκου, περί της εξαιρέσεώς της δηλαδή από την κληρονομικότητα του προπατορικού αμαρτήματος, πράγμα που, όπως είπομεν, υπονομεύει την πραγματικότητα και το σωτήριο της σαρκώσεως του Κυρίου. Άλλωστε, αν η Παναγία δεν ευρίσκετο υπό το προπατορικόν αμάρτημα, τίθεται το ερώτημα πώς τότε απέθανεν⁵⁸, εφ’ όσον ο θάνατος έρχεται ως αποτέλεσμα του προπατορικού αμαρτήματος («είπερ δια της αμαρτίας εις τον κόσμον εισήλθεν ο θάνατος» Έκδ. III, 27· Ρωμ. 5, 12), ο δε Κύριος «αναμάρτητος ων» («ουχ υπέκειτο θανάτω») θνήσκει εκουσίως ως Σωτήρ και Λυτρωτής⁵⁹, «τον υπέρ ημών θάνατον αναδεχόμενος» (Έκδ. III, 27). Ημείς οι Ορθόδοξοι πιστεύομεν δια την Θεοτόκον όπως μας παρέδωκαν οι Πατέρες και ο άγιος Δαμασκηνός, η δε εσφαλμένη «ευσέβεια» των Δυτικών περί το πρόσωπον της Παναγίας δεν ημπορεί να είναι το μέτρον της πίστεως και της αληθείας. Η ρωμαιοκαθολική «Μαριολογία» πάσχει από τον αποχωρισμόν της και την ανεξαρτητοποίησιν από την Χριστολογίαν και την Σωτηριολογίαν. 5. Παρ’όλον όμως ότι η Παναγία Θεοτόκος ευρίσκετο, ως εκ της συλλήψεώς της, υπό το προπατορικόν αμάρτημα ως κληρονόμος της αδαμιάας φύσεως, η ίδια προσωπικώς, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν, δεν είχε καμμίαν προσωπικήν αμαρτίαν. Την προσωπικήν της αγιότητα εξαίρει και τονίζει και δοξάζει όλως ιδιαιτέρως ο ιερός Πατήρ, καθώς άλλωστε και όλοι οι Πατέρες και ολόκληρος η Εκκλησία μας. Η Παρθένος Μαρία είναι όντως αγία και Παναγία, «αγγελικών υπερτέρα δυνάμεων» (Δ΄, 5), «υπεραναβάσα τα Χερουβίμ και τα Σεραφίμ υπεραρθείσα» (Α΄,9), «η όντως αγνή μετά Θεόν υπέρ άπαντας» (Γ΄,16). Όπως και των μεγάλων προφητών του Θεού, του Ιερεμίου και του τιμίου Προδρόμου, των «εν κοιλία μητρός» ηγιασμένων και

πεπληρωμένων Πνεύματος Αγίου (Ιερεμ. 1,5· Λουκ. 1,15), και της Παναγίας η αγιότης αρχίζει «εν κοιλία μητρός». Είναι όμως αυτή ασφαλώς ασυγκρίτως μεγαλύτερα της αγιότητος των Προφητών, αποκορυφούνται δε κατά την στιγμήν της ασπόρου συλλήψεως του Θεού Λόγου και αφθαρτοποιείται εις την Κοίμησιν και Μετάστασιν της. Και εάν η χάρις και αι δωρεαί του Θεού ήσαν μεγάλοι εις τους Προφήτας, οι οποίοι προεφήτευσαν απλώς την ενσάρκωσιν, πόσον μεγαλύτεροι ήσαν εις εκείνην, η οποία έγινε Μητέρα του σαρκωθέντος Θεού; Εάν δε πάλιν «κατά το μέτρον της προς Θεόν αγάπης αι αντιδόσεις»⁶⁰, πόσον μεγάλην αρετήν και αγιότητα είχε η Παναγία, δια να λάβη τόσον μεγάλην χάριν; Το ότι ήτο «αξία του Κτίσαντος» (Α΄, 2) μαρτυρείται από το γεγονός ότι ανάμεσα σε όλα τα κτίσματα όλων των αιώνων μόνη αυτή είχε τόσον μεγάλην αγιότητα, , ώστε να εκλεγή από τον Θεόν δια να γίνη Μήτηρ του Υπεραγίου Θεού και να υπηρετήσῃ εις «το μόνον καινόν υπό τον ήλιον» μυστήριον (Α΄, 2), την σάρκωσιν του Θεού Λόγου. Η αγιότης αυτή στηρίζεται εις ολόκληρον την του Θεού οικονομίαν της σωτηρίας, περί της οποίας ωμιλήσαμεν ήδη προηγουμένως και η οποία προετοιμάζετο δια των διαδοχικών «εκλογών» (Νώε, Αβραάμ, Ισαάκ, Δαβίδ)⁶¹ καθ' όλην την ιστορίαν της Π. Διαθήκης. Είδομεν ότι η Παρθένος Μαρία είναι «θυγάτηρ Αδάμ» ως προς την φύσιν της. Αλλά ως προς την προαίρεσίν της και την προσωπικήν αρετήν της ο άγιος Δαμασκηνός αντιπαραβάλλει αυτήν προς τους προπάτορας και δεικνύει την απόλυτον υπεροχήν της αγιότητός της (Α΄, 8· Γ΄, 2-3). Η κληρονομία του προπατορικού αμαρτήματος ήτο ανενέργητος μέσα εις Αυτήν, διότι η θέλησίς της και όλαι αι δυνάμεις της ψυχής και του σώματός της ήσαν «τω Δεσπότῃ Θεῷ προσαναθέμεναι»⁶². Η Παναγία δια την αγιότητά της ήτο «εκ γενεών αρχαίων εκλελεγμένη» (Β΄, 3· Δ΄,5) και εγεννήθη «εξ ευγενεστάτης και βασιλικωτάτης ρίζης δαβιτικής» (Α΄, 6), της «ρίζης του Ιεσσαί» (Α΄,3), εκ της οποίας κατάγονται οι άγιοι και δίκαιοι γονεῖς της. Εις αυτούς συνέτεινε και συνεκεντρώθη η αγιότης όλων των αγίων προγόνων της Παναγίας, των «θεοπατόρων», δια της «εκλογής» και δια των διαδοχικών καθαρισμών και αγνισμών του «σπέρματος»⁶³ των οποίων προετοίμαζε ο Θεός την Παναγίαν, η οποία υπερεπολλαπλασίασε και απεκορύφωσε και ανεκεφαλαίωσε μέσα της την αγιότητα της Π. Διαθήκης. Οι δίκαιοι και θεάρεστοι γονεῖς της (Α΄, 5) την γεννούν εν σωφροσύνη και εγκρατεία, ούτως ώστε ο άγιος Δαμασκηνός να ονομάζῃ το «σπέρμα» του Ιωακείμ «σπέρμα πανάμωμον» (Α΄, 2). Ο ιερός Πατήρ περιγράφει την μεγάλην αγιότητα και την χάριν την οποίαν ο Θεός έδωσεν εις τον Ιωακείμ και την Άνναν (Β΄, 6)· πώς «δια λιτής (προσευχής) και επαγγελίας προς Θεού την Θεοτόκον κομίζονται» (Έκδ. IV, 14)· πώς αυτή ήδη από μικράν ηλικίαν «τω ιερῷ ναῷ του Θεού προσάγεται και ανατίθεται» (Β΄, 7· Έκδ. IV, 14). Εν συνεχείᾳ ομιλεί περί του «οῖαν την εν τῷδε τῷ βίῳ διατριβήν πεποιήται» (Β΄, 50) η Παρθένος και οῖαν την χάριν από τον Θεόν έλαβεν. Η «διατριβή» αυτή, ο ενάρετος και ένθεος βίος της Παρθένου και η μεγάλη χάρις του Θεού ήσαν τόσον μεγάλοι, ώστε ο Δαμασκηνός να λέγῃ δι' Αυτήν

ότι ήτο «οία ου πρότερον γέγονεν, ουδ' αυ γενήσεται πάλιν» (Β', 6). «αύτη η τω παρόντι χαρισθείσα βίω δώρον απάντων των του Θεού δωρημάτων υψηλότερον άμα και προσφιλέστατον» (Β', 5). Αλλ' ας το ίδωμεν αυτό πιο συγκεκριμένα. Κατά την στιγμήν του Ευαγγελισμού η Παρθένος Μαρία, η θυγάτηρ της Εύας, όχι βεβαίως εις τον Παράδεισον όπως εκείνη, αλλ' εις ένα κόσμον ο οποίος «εν τω πονηρώ κείται» («κρίνον αναμέσον των ακανθών φυέν..., ρόδον εξ ακανθών των Ιουδαίων», Α', 6), αξιούται να ακούση δικαίως το «Χαίρε, Κεχαριτωμένη» και το «Μη φοβού, Μαριάμ· εύρες γαρ χάριν παρά τω Θεώ» (Β', 8· Λουκ. 1, 28). Ερμηνεύων τους λόγους αυτούς του Αρχαγγέλου προς την Παναγίαν ο θείος Δαμασκηνός λέγει: «Όντως εύρες χάριν η αξία της χάριτος· εύρες χάριν η τους πόνους της χάριτος γεωργήσασα και πολύχουν δρεψαμένη τον άσταχυν της χάριτος· εύρες χάριτος άβυσσον, η σώαν την ολκάδα της διπλής παρθενίας τηρήσασα· και την ψυχήν γαρ παρθένον ετήρησεν, ου του σώματος έλαττον· όθεν και η του σώματος παρθενία τετήρητο» (Β', 8). Αυτοί οι τόσον χαρακτηριστικοί λόγοι του Δαμασκηνού αποδίδουν ακριβώς και αληθώς την σχέση της θείας χάριτος και της ελευθερίας του ανθρώπου, συγκεκριμένως δε εδώ της Παναγίας. Η χάρις του Θεού είναι ασφαλώς δωρεά, δίδεται όμως εις εκείνους οι οποίοι δεικνύουν προαιρετικήν σπουδήν και επιτηδειότητα και καθαρότητα. Ο άνθρωπος, λέγει ο Δαμασκηνός, «λογικός και αυτεξούσιος γενόμενος, εξουσίαν είληφεν αδιαλείπτως δια της οικείας προαιρέσεως ενούσθαι τω Θεώ («ει και μη πάντες ενεργούμεν τα της φύσεως» - Έκδ. IV, 13· III, 14). Ο Θεός, λέγει επίσης, «πάσι μεταδίδωσι της εαυτού ενεργείας κατά την εκάστου επιτηδειότητα και δεκτικήν δύναμιν, φημί δε την τε φυσικήν και προαιρετικήν καθαρότητα» (Έκδ. I, 13) και «παντί τω προαιρουμένω το αγαθόν ο Θεός συνεργεί εις το αγαθόν»⁶⁴. Τα λόγια αυτά του Αγίου φανερώνουν το αναγκαίον της συνεργασίας μεταξύ Θεού και ανθρώπου («τον θεανθρώπινον συνεργισμόν»), πράγμα το οποίον όπως είδομεν προηγουμένως, ισχύει δι' όλην την ιστορίαν της οικονομίας και επομένως και δια την Παναγίαν. Εις την «συνεργασίαν» αυτήν ο Θεός δίδει την χάριν Του, τον Εαυτόν Του, και ο άνθρωπος την προαίρεσίν του, ολόκληρον τον εαυτόν του (πρβλ. Κλ. 2, 9-10· 1 Κορ. 15, 10). Εφ' όσον λοιπόν η χάρις δίδεται αναλόγως προς τον ζήλον και την προς τον Θεόν αγάπην του ανθρώπου⁶⁵, ποία τότε ήτο όντως «η σπουδή και αναστροφή» της θείας Παρθένου Μαρίας μέσα εις τον ιερόν ναόν του Θεού (Β', 7), ώστε να αξιωθή τόσον μεγάλης χάριτος; Ήτο «κρείττων και καθαρωτέρα άλλων» (Β', 7· Γ', 16), λέγει ο Δαμασκηνός, και συμπεριλαμβάνει εις τους «άλλους» και τους Αγγέλους (Β', 8). Διότι μέσα εις το ανθρώπινον σώμα έδειξεν η Παναγία με την «διπλήν παρθενίαν» της⁶⁶ - την οποίαν διπλήν παρθενίαν οι Άγγελοι λόγω της φύσεώς των δεν έχουν- αγιότητα υπεράνω των Χερουβίμ και των Σεραφίμ (Α', 9). Δια τούτο και η αγιότης της είναι αδιασπάστως συνδεδεμένη με αυτήν την πανάμωμον παρθενίαν της, την αιιπαρθενίαν της (Α', 5-6). Εις τον ναόν του Θεού, εις τα Άγια των Αγίων, η θεόπαις Μαρία - «η ιερωτάτη περιστέρα,

η ακεραία και άκακος ψυχή και τω Θείω Καθιερωμένη Πνεύματι» (Γ΄, 2)⁶⁷ – ως «αγνή και φίλαγνος» (Γ΄, 19) γίνεται κατ΄ άμφω παρθένος, και παρθένος άχραντος (Γ΄, 2) «γήϊνους μη ομιλήσασα πάθεσι, αλλ΄ ουρανίοις εντραφέισα νοήμασι» (αυτ.). Διότι ως «θυγάτριον ιερώτατον, το λαθόντα πεπυρωμένα βέλη του πονηρού» (Α΄, 7), από τον πόθον προς την παρθενίαν («παρθένος και φιλοπάρθενος», Δ΄, 5), αλλοιούται τόσον με την βοήθειαν της χάριτος του Πνεύματος («πιανθείσα τω Πνεύματι», Έκδ. IV, 14), ώστε να λέγη ο Δαμασκηνός: «τοσούτον την παρθενίαν ποθήσασα, ως υπ΄ αυτής οιά τινος καθαρωτάτου ποιωθήναι πυρός» (Γ΄, 2), καθίσταται «πυρός θείου κατοικητήριον» και «Πνεύματος Αγίου ιερώτατον άγαλμα» (Δ΄, 5). Αι αρεταί της και η χάρις του Πνεύματος («τα του Αγίου Πνεύματος χαρισμάτων κύματα», Α΄, 9) εκόσμησαν την Παρθένον («η των αρετών περιβεβλημένη ευπρέπειαν και κεκοσμημένη τη του Πνεύματος χάριτι», Α΄, 9), ώστε να είναι αυτή «το κάλλος της ανθρωπίνης φύσεως» (Α΄, 7), «εφ΄ ω ο δημιουργήσας ευφράνθη Θεός» (Α΄, 9). Και δια τούτο ως «αξιόθεος» (Α΄, 7) εκλέγεται ακριβώς «εις νύμφην Θεού και μητέρα» (Α΄, 7). Ο Δαμασκηνός περιγράφει λεπτομερώς το ήθος και τας αρετάς της Παναγίας, όπως θα το ιδή ο αναγνώστης (Α΄, 9, 11), και γενικώς όλην την «ανεπίστροφον» ανάτασιν, αφοσίωσιν και αγάπην της Παρθένου προς τον Θεόν, αλλά και την αγάπην του Θεού προς την αγίαν Παρθένον («έως προς την ποθούσαν τον ποθούμενον είλκυσεν», «θυγάτριον θεοπόθητον», Α΄, 9, 7). Εις δε την «Έκδοσιν Ορθ. Πίστεως» συνοψίζει ως εξής τα περί της αγιότητος της Παναγίας: «Είτα εν τω οίκω Θεού φυτευθείσά τε και πιανθείσα τω Πνεύματι, ωσει ελαία κατάκαρπος, πάσης αρετής καταγωγήιον γέγονε, πάσης βιωτικής και σαρκικής επιθυμίας τον νουν αποστήσασα και ούτω παρθένον την ψυχήν συντηρήσασα συν τω σώματι, ως έπρεπε την Θεόν εγκόλπιον υποδέχεσθαι μέλλουσιν· άγιος γαρ ων, εν αγίοις αναπαύεται· ούτω τοίνυν αγιωσύνην μετέρχεται και ναός άγιος και θαυμαστός του υψίστου Θεού αναδεικνυται άξιος» (Έκδ. IV, 14). Αυτή λοιπόν είναι η αγιότης της Παναγίας προ του Ευαγγελισμού. 6. Αλλ΄ όση και αν ήτο η δόξα των αρετών και της χάριτος της Παναγίας Παρθένου, η αποκορύφωσις της δόξης της, η «αρχή και μεσότης και τέλος» των υπέρ νουν αγαθών της (Β΄, 12) είναι αναμφιβόλως ο Ευαγγελισμός και η Γέννησις του Χριστού, ή όπως λέγει ο Δαμασκηνός: «η άσπορος σύλληψις» (δια Πνεύματος Αγίου, του σαρκουμένου Λόγου του Πατρός, Α΄, 3) η θεία ενοίκησις (της του Υιού του Θεού Υποστάσεως Α΄, 6), και ο τόκος ο άφθορος (του Εμμανουήλ, Θεού παιδίου, του Θεανθρώπου Ιησού, Α΄, 4)» (Β, 12). Διότι «η δόξα της Θεοτόκου έσωθεν, ο της κοιλίας καρπός» (Α΄, 9), ο Χριστός. Πράγματι, μετά το τέλος της παραμονής της εις τον ναόν και μετά την παράδοσίν της από τους ιερείς εις τον δίκαιον και σώφρονα Ιωσήφ, τον φύλακα της παρθενίας της (Β΄, 7· Έκδ. IV, 14), «ότε ήλθε το πλήρωμα του χρόνου» η Παναγία Παρθένος δέχεται δια του Αρχαγγέλου τον Ευαγγελισμόν της Αγίας Τριάδος, «η ελειτούργησε» (Δ΄, 5· Β΄, 8), και αξιούται της ακατανοήτου και φιλανθρώπου συγκαταβάσεως και

ενοικήσεως και σαρκώσεως του Θεού Λόγου, τον οποίον αυτή συνήντησε και απεδέχθη με άπειρον υπακοήν και ταπείνωσιν (Έκδ. ΙΙΙ, 2· Β΄. 8· Γ΄, 3· Λουκ. 1, 38, 48)⁶⁸, επανορθώσουςα την παρακοήν της προμήτορος Εύας (Α΄,7) και αναδεικνυομένη αληθώς Θεοτόκος. Όλον όμως το μυστήριον της Παναγίας Θεοτόκου, όπως μας edίδαξαν και μας παρέδωσαν οι Απόστολοι και οι Πατέρες, συνοψίζεται εις το «μυστήριον του Χριστού» και δια τούτου εξηγείται. Εις την ερώτησιν των Ιουδαίων: «Τι μοι προσφέρεις, ότι ηδύνατο γυνή γεννήσαι Θεόν;» ο άγιος Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως απαντά: «Ου λέγω σοι ότι ηδύνατο γυνή Θεόν γεννήσαι, αλλ΄ ότι ηδύνατο Θεός σαρκωθείς γεννηθῆναι υπό γυναικός· πάντα γαρ αυτώ δυνατά»⁶⁹. Και το επαναλαμβάνει ο άγιος Δαμασκηνός λέγων: «Θεού βουλομένου ταύτα γεγένηται· επεί Θεού θέλοντος, δυνατά μεν άπαντα, αμήχανα δε μη θέλοντος» (Γ΄, 7). Η παντοδυναμία αυτή του Θεού συμπίπτει, κατά τον Δαμασκηνόν, με την άπειρον συγκατάβασίν Του⁷⁰. Διότι μόνον ως συγκατάβασιν ημπορούμεν να εννοήσωμεν το πώς ο Θεός Λόγος «καταβάς αμεταβάτως.. επί της γης ώφθη (Α΄,3) και προς την υψοποιόν καταβέβηκε κένωσιν· πώς ο Υπερούσιος εκ γυναικείας νηδύος υπερουσίως ουσίωται· πώς ο Θεός τε έστιν και άνθρωπος γέγονεν... και ούτε της οσίας εκβέβηκε της Θεότητος και παραπλησίως ημίν κεκοινώνηκε σαρκός τε και αίματος· πώς ο τα πάντα πληρών και ων υπέρ άπαντα στενόν χωρίον κατώκησεν· πώς το υλικόν και χορτώδες σώμα της αιιδίμου ταύτης (της Παναγίας) το καταναλίσκον πυρ edέξατο της Θεότητος... και ανάλλωτον εχρημάτισε (Γ΄, 7)· πώς η προ τόκου παρθένος και εν τω τίκτειν παρθένος και μετά τόκον παρθένος αιειπάρθενος» (Α΄, 5) – όλα αυτά, δεν δύνανται να εξηγηθούν ανθρωπίνως και, κατά την έκφρασιν του Βασιλείου Σελευκείας, «γέγονε μυστήριον, όπερ μέχρι της σήμερον μένει μυστήριον, και ουδέποτε παύσεται του είναι μυστήριον»⁷¹. Όλα αυτά έγιναν «ως Αυτός (ο Θεός) μόνος οίδε», και «ούτε οφείλει άνθρωπος φυσιολογείν το ανεξιχνίαστον και ανεξερεύνητον πράγμα»⁷². 7. Από το ακατάληπτον τούτο μυστήριον της σαρκώσεως του Θεού Λόγου η Παναγία ονομάζεται και είναι «δικαίως και αληθώς» Θεοτόκος: «Το παιδίον Θεός και πώς ου Θεοτόκος η τεκούσα;» (Α΄, 4). Η Παρθένος Μαρία είναι όντως Θεοτόκος, διότι «ουκ άνθρωπον ψιλόν εγέννησεν, αλλά Θεόν αληθινόν· ου γυμνόν, αλλά σεσαρκωμένον» (Έκδ. ΙΙΙ, 12· Β΄, 3-4)· «ουκ άνθρωπον αποθεωθέντα, αλλά Θεόν ενανθρωπήσαντα» (Έκδ. ΙΙΙ, 2). Δεν εγέννησε δηλαδή η Θεομήτωρ ένα απλώς θεοφόρον ή θεωθέντα άνθρωπον, αλλ΄ αυτόν τούτον τον Θεόν Λόγον, τον Μονογενή Υιόν του Θεού, ο οποίος «ευδοκία του Πατρός, ουκ εκ συναφείας φυσικής, αλλ΄ εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου υπερφυώς σαρξ ατρέπτως εγένετο... (Α΄, 3), αυτής της Θεομήτορος υπερφυώς χορηγούσης το πλασθῆναι τω Πλάστη και το ανθρωπισθῆναι τω Θεώ και Ποιητή του παντός, θεούντι το πρόσλημμα, σωζούσης της ενώσεως τα ενωθέντα τοιαύτα οία και ήνωται» (Έκδ. ΙΙΙ, 12). Οι τελευταίοι λόγοι του Δαμασκηνού σημαίνουν ότι η Θεία Υπόστασις του Λόγου, ομοούσιος τω Πατρί κατά την Θεότητα, προσλαμβάνει εν τη

μήτρα της Παναγίας την ανθρωπότητα, την πλήρη ανθρωπίνη φύσιν, και γίνεται ο Χριστός ομοούσιος τη Μητρί και ημίν, ενώνων στενώτατα τας δύο αυτάς φύσεις, την θείαν και την ανθρωπίνην, εν τη μια Υποστάσει Του, χωρίς να μεταβληθούν ή συγχυσθούν αι φύσεις αυταί ή να απολεσθούν τα ουσιαστικά των ιδιώματα (Β΄, 1· Έκδ. ΙΙΙ, 3, 6)⁷³. Η δε ανθρωπίνη φύσις υψώνεται δια της υποστατικής αυτής ενώσεως εις την θέωσιν. Δια τούτο λέγεται ακόμη Θεοτόκος η Παναγία «ου μόνον δια την φύσιν του Λόγου, αλλά και δια την θέωσιν του ανθρώπου» (Έκδ. ΙΙΙ, 12)⁷⁴. Διότι εν τη κοιλία της η ανθρωπίνη φύσις, δια της καθ' υπόστασιν ενώσεως με την Θεότητα του Θεού Λόγου, έλαβε «θέωσιν και λόγωσιν και υπερύψωσιν» και «τεθεώσθαι λέγεται και θεός γενέσθαι και ομόθεος τω Λόγω» (Έκδ. ΙV, 18· ΄, 2). Η Παναγία είναι επίσης και Χριστοτόκος, «Χριστόν γαρ εγέννησε»⁷⁵, (και θα ηδύνατο να ονομάζεται «Χριστοτόκος και Κυριοτόκος και Σωτηριοτόκος και Θεοτόκος»)⁷⁶, αλλ' «επειδή επ' αναιρέσει της «Θεοτόκος» φωνής ο θεήλατος αιρετικός Νεστόριος ταύτη κατεχρήσατο, ου Χριστοτόκον, αλλ' εκ του κρείττονος αυτήν Θεοτόκον κατονομάζομεν. Χριστοτόκοι γαρ και άλλοι των προφητών και βασιλέων μητέρες, μόνη δε Θεοτόκος η αγία Θεοτόκος Μαρία»⁷⁷. Ο δε Λεόντιος ο Βυζάντιος επισφραγίζει αυτήν την Πατερικήν Παράδοσιν όταν λέγη: «Μόνον ιδικώτατον και κυριώτατον και σημαντικώτατόν εστι τη αγία αχράντω και αιειδόξω Παρθένω όνομα το Θεοτόκος»⁷⁸. 8. Εκ του μυστηρίου της θείας Σαρκώσεως γνωρίζομεν επίσης δια του αγίου Δαμασκηνού ότι η Παναγία Θεοτόκος, όπως προ του τόκου, έτσι και εν τω τόκω και μετά τον τόκον ήτο και παρέμεινε διαπαντός παρθένος «νω και ψυχή και σώματι αιειπαρθενεύουσα» (Α΄ 5). Η αιειπαρθενία της Παναγίας σημαίνει ότι αυτή, όπως εις την εκ Πνεύματος Αγίου άσπορον σύλληψιν του Υιού του Θεού ήτο «απείρανδρος» (Α΄, 6) και «απειρόγαμος» (Β΄, 14), έτσι και εις την γέννησιν ο «τεχθείς την αυτής παρθενίαν εφύλαξε άτρωτον, μόνος διελθών δι' αυτής και κεκλεισμένην τηρήσας αυτήν (Έκδ. ΙV, 14)... και διανοίγει μήτραν τα κλείθρα της παρθενίας μη λυμηνάμενος» (Β΄, 9). Κάθε άλλη παρθένος φυσικά «τω τόκω την παρθενίαν λυμαινεται», η Παρθενομήτωρ όμως και Θεοτόκος Μαρία «και προ τόκου και τίκτουσα μένει παρθένος, και μετά γέννησιν» (Γ΄, 2). Διότι η εξ αυτής γέννησις του Θεανθρώπου Χριστού ήτο ταυτοχρόνως «δι' ημάς, καθ' ημάς και υπέρ ημάς», δηλ. και σωτήριος, και φυσική και υπέρ φύσιν: «Δι' ημάς, ότι δια την ημετέραν σωτηρίαν· καθ' ημάς, ότι γέγονεν άνθρωπος εκ γυναικός και χρόνω κυήσεως· υπέρ ημάς, ότι ουκ εκ σποράς, αλλ' εξ Αγίου Πνεύματος και της Αγίας Παρθένου (=απειρογάμης), υπέρ νόμων κυήσεως» (Έκδ. ΙΙΙ, 7) και «ωδίνων άνευ (=ανωδύνως)» (Γ΄, 13)⁷⁹. Την δυνατότητα της τοιαύτης γεννήσεως έδωσε εις την Παναγίαν Παρθένον το Άγιον Πνεύμα, το «καθαίρον αυτήν και δύναμην δεκτικήν της του Λόγου Θεότητος παρέχον, άμα δε και γεννητικήν» (Έκδ. ΙΙΙ, 2), αλλά και ο ίδιος ο Μονογενής Υιός της, ο «τας της φύσεως ημών γονάς ελευθερώσας και Παρθενικήν αγιάσας μήτραν τω τόκω» Του⁸⁰. Η Παναγία Θεοτόκος, συνεχίζει ο άγιος Δαμασκηνός, «μένει και

μετά τόκον παρθένος», είναι Αειπάρθενος, «ουδαμώς ανδρί μέχρι θανάτου προσομιλήσασα» (Έκδ. IV, 14). Τα έτη της επιγείου ζωής του Υιού της έζησε μαζί Του, και κατά την ώραν του σταυρικού θανάτου Του «τας ωδίνας, ας διέφυγε τίκτουσα, ταύτας εν τω του πάθους καιρώ υπέμεινε, υπό της μητρικής συμπαθείας των σπλάγχχνων τον σπαραγμόν ανατλάσα» (Έκδ. IV, 14· Γ΄, 14)⁸¹, και μετά την Ανάστασιν «Θεόν τον σαρκί θανόντα κηρύττουσα» (αυτ.). Μετά δε την Ανάληψιν του Υιού της η Παναγία Θεομήτωρ έζησε μέχρι της Κοιμήσεώς της και Μεταστάσεως «εν τη θεία και περιωνύμω πόλει Δαβίδ, Σιών»: «αύτη η μήτηρ των ανά πάσαν την οικουμένην Εκκλησιών, της του Θεού Μητρός ενδιαίτημα πέφηνε» (Γ΄, 4). 9. Την πανένδοξον Κοίμησιν και θαυμαστήν Μετάστασιν της Μητρός του Κυρίου ομολογεί και κηρύττει ο άγιος Δαμασκηνός κατά την «αρχαίαν και αληθεστάτην παράδοσιν» της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων (Γ΄,4,18), και περιγράφει λεπτομερώς τα θαυμαστά γεγονότα κατά την ημέραν της Κοιμήσεως, όπως θα το ίδη ο αναγνώστης (κυρίως εις την Γ΄ Ομιλίαν), δια τούτο και δεν θα αναφερθώμεν εδώ εις όλα αυτά. Ας ιδώμεν μόνον το θέμα του θανάτου της Παναγίας, της ταφής του σώματός της και της μεταστάσεώς της εις τους ουραμούς. Γεγονός είναι, κατά τον Δαμασκηνόν, ότι η Παναγία απέθανε θάνατον ανθρώπινον. Αν και είναι «πηγή της Ζωής», «προς την ζωήν δια μέσου του θανάτου μετάγεται», και ενώ «εν τω τόκω τους όρους υπερβάσα της φύσεως, νυν υποκύπτει τοις ταύτης θεσμοίς και θανάτω το ακήρατον καθυποβάλλεται σώμα» (Β΄, 10). Και επίσης «ως θυγάτηρ του πάλαι Αδάμ τας πατρικάς ευθύνας υπέρχεται (Γ΄,2) και «φυσικώς» η αγία της ψυχή «του ακηράτου χωρίζεται σώματος, και το σώμα τη νομίμω ταφή παραδίδοται» (Β΄,10). Η «ταφή» αυτή του σώματος γίνεται ίνα «το εκ γης συντεθέν παλινοστήση προς γην», δια να αποβάλη εκεί «το θνητόν» (Β΄,10· Δ΄,3) και να ενδυθή «το άφθαρτον», το πνευματικόν και φωτεινόν σώμα «της αφθαρσίας» (αυτ., πρβλ. Έκδ. IV, 27). Και όμως, μολονότι αυτά γράφει ο άγιος Δαμασκηνός περί του φυσικού θανάτου της Μητρός του Κυρίου, ομολογεί ταυτοχρόνως, μαζί με τον άγιον Ανδρέαν της Κρήτης,⁸² ότι ο θάνατός της ήτο «υπέρ ημάς». Η «απειροδύναμος αγαθότης της θεαρχικής ασθενείας» (Γ΄, 18)⁸³ του Υιού της «εκαινοτόμησε τας φύσεις»⁸⁴ και τα πάντα όντως «εποίησε καινά». Η «ασθένειά» Του αυτή ήτο η σωτήριος και υσποπιός κένωσις, η συγκαταβατική σάρκωσις και ταπείνωσις, το σωτήριο πάθος και ο ζωοπιός θάνατός Του δι ημάς, αλλά και υπέρ ημάς. Χάρις δε ακριβώς εις αυτήν την «θεαρχικήν ασθένειάν» Του μετά την Ανάστασίν Του, δια της οποίας κατήργησε το κράτος του θανάτου, η ανθρωπίνη φύσις ενεδύθη την αθανασίαν. «Τεθέωμαι ο άνθρωπος, γράφει ο Δαμασκηνός, ο θνητός ηθανάτισμαι... την φθοράν απηφμίασμαι και αφθαρσίαν περίκειμαι τη περιβολή της Θεότητος» (Γ΄,2). Και απόδειξις τούτου είναι οι Άγιοι, τα ζώντα μέλη του αεί ζώντος Χριστού και η «Ζωαρχική Μήτηρ» Του (Β΄, 5). Πώς λοιπόν δύνανται να ονομάζωνται αυτοί «νεκροί», αφού η Κεφαλή τους και η Απαρχή, ο Χριστός, είναι ζων και ζωοπιός; Ο θάνατός τους πλέον, λέγει ο

Δαμασκηνός, δεν είναι θάνατος, ἀλλ' «ἡ καλλίστη ἐκδημία, ἡ τὴν πρὸς Θεὸν ἐνδημίαν χαρίζεται» (Β',10). Καὶ ἐὰν τοῦτο «πάσι τοῖς θεοφόροις θεράπουσι πρὸς Θεοῦ κεχάρισται· κεχάρισται γὰρ καὶ πιστεύομεν» (αὐτ.), πῶς ὄχι μᾶλλον εἰς τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ⁸⁵; Τόσον ὁ θάνατος τῆς «Ζωαρχικῆς Μητρός» τοῦ Κυρίου υπερβαίνει τὴν ἐννοιαν τοῦ «θανάτου», ὥστε δὲν ὀνομάζεται καν «θάνατος», ἀλλὰ «κοίμησις» καὶ «θεία μετástασις» καὶ «ἐκδημία ἢ ἐνδημία πρὸς τὸν Κύριον» (Β',10· Δ',1). Καὶ ἐὰν ἀκόμη λεχθῇ «θάνατος», ὁμῶς εἶναι «θάνατος ζωηφόρος» (Γ',2) καὶ «ἀρχὴ δευτέρας υπάρξεως» (Δ',4), τῆς αἰωνίου. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἀφήσῃ ἀκόμη νὰ «μετάγωνται» διὰ τοῦ θανάτου εἰς αὐτὴν τὴν αἰωνίαν ζωὴν οἱ Ἅγιοι Του καὶ ἡ ἰδίᾳ ἡ Μήτηρ Του, τοῦτο εἶναι κατὰ τὰ κρίματα καὶ «θεσμοθετήματά» Του («καὶ εἶκει τῷ τοῦ οἰκείου τόκου θεσμοθετήματι» – Γ',2), ἀλλ' ὁ θάνατος πλέον δὲν ἔχει ἐπάνω εἰς τὴν Παναγίαν οὔτε μέσα τῆς καμμίας ἐξουσίαν: «Σήμερον ὁ τῆς ζωῆς θησαυρὸς, ἡ τῆς χάριτος ἄβυσσος, θανάτῳ ζωηφόρῳ καλύπτεται καὶ τούτῳ ἀδειμάντως πρόσεισιν ἢ τὸν τούτου καταλύτην κυήσασα, εἰ καὶ θάνατον προσαγορεύσαι χρεὼν τὴν ταύτης πανίερὸν καὶ ζωτικὴν μεταβίωσιν. Ἡ γὰρ τοῖς πάσι τὴν ὄντως ζωὴν ἀναβλύσασα, πῶς θανάτῳ γένοιτ' ἂν υποχεῖριος;» (Γ',2). Τὴν Μητέρα τῆς αὐθυποστάτου Ζωῆς, τὴν «τῆς ἐνεργείας πλησθεῖσαν τοῦ Πνεύματος... καὶ τὴν Πατρικὴν εὐδοκίαν ἐγκυμονήσασαν, τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου πάντα πληρούσαν ὑπόστασιν... καὶ ὅλην Θεῷ ἐνωθείσαν, πῶς καταπίῃ ὁ θάνατος; πῶς ὁ ἄδης εἰσδέξεται; πῶς διαφθορά τοῦ ζωοδόχου κατατολμήσειε σώματος; Ἀλλότρια ταῦτα καὶ πάντῃ ξένα τῆς θεοφόρου ψυχῆς τε καὶ σώματος. Ταύτῃ καὶ προσβλέπων ὁ θάνατος δέδοικε· τῷ γὰρ αὐτῆς Υἱῷ προσβαλὼν ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε καὶ πείραν λαβὼν σεσωφρόνισται» (Γ',3)⁸⁶. Ἡ «ἀντιομία» αὐτῆς τοῦ «ζωηφόρου θανάτου» τῆς Παναγίας δὲν πρέπει νὰ παρακάμπτεται με ἀνθρωπίνους συλλογισμοὺς ἢ εὐσεβιστικὰς δοξασίας, ὅπως εἶναι τὰ νέα «δόγματα» τῶν Δυτικῶν περὶ «Immaculata Conceptio» καὶ «Assumptio» (ἀνεὺ θανάτου), ἀλλὰ νὰ κρατῆται ἡ πίστις τῶν Πατέρων καὶ ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Παναγία Θεοτόκος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ψευδῆ δόξαν. Ὁ «μακαρισμὸς» τῆς καὶ ἡ «δόξα» τῆς, κατὰ τὸν ἅγιον Δαμασκηνόν, εἶναι «ἡ ἀσπορος σύλληψις, ἡ θεία ἐνοίκησις, ὁ τόκος ὁ ἀφθορος» τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος. Με αὐτὸ δὲν συγκρίνεται καμμία ἄλλη δόξα ἢ ἀρετὴ ἢ χάρις ἢ ἐνέργεια, εἴτε ἀνθρωπίνη εἴτε θεία: «Αὕτῃ γὰρ οὐκ ἐνεργείας Θεοῦ υπῆρξε δοχεῖον, ἀλλ' οὐσιωδῶς τῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ὑποστάσεως» (Α',6). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θάνατός τῆς δὲν εἶναι κάτι τὸ ἄδοξον δι' αὐτήν, διότι τὸν δρόμον αὐτὸν τοῦ θανάτου ἤδη ἔχει περάσει ὁ Υἱὸς τῆς (Δ', 1) καὶ ὡς Θεὸς καὶ Σωτὴρ «τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον κατέλυσε» καὶ «πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν σωματικῶς εἰσελήλυθεν εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος», εἰς τὰ υπερουράνια «Ἅγια τῶν Ἀγίων» (Γ', 12· Εβρ. 12, 9· 10, 20). Διὰ τοῦτο Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ Υἱὸς τῆς καὶ Σωτὴρ, κατὰ τὴν ὥραν τῆς Κοιμήσεως τῆς Μητρός Του, ἐρχεται «πρὸς τὴν οἰκείαν λοχεύτριαν» (Γ', 10) καὶ «δεσποτικάς παλάμαις τὴν Παναγίαν ταύτην καὶ θειοτάτην οἶα Μητρίν λειτουργῶν, τὴν

ιεράν ψυχὴν υποδέχεται» (Β΄,5), και συνοδευόμενος υπό όλων των Αγγέλων και των Αγίων την αναφέρει όχι απλώς εις τον ουρανόν, αλλ’ «έως αυτού του βασιλικού θρόνου» Του (Β΄,11), εις τα επουράνια «Άγια των Αγίων» (Γ΄,12). Εις δε την «οσίαν ταφήν» (Β΄, 12) του «ζωαρχικού και θεοδόχου σώματος» (Δ΄, 4) της Θεοτόκου, ο ίδιος, ως «ο νέος Σολομών ο ειρηνάρχης», όλα τα υπερκόσμια τάγματα των Αγγέλων και των Αγίων και τους Αποστόλους της Καινής Διαθήκης Του «συν παντί τω εν Ιερουσαλήμ των αγίων λαώ Του ηκκλησίασε» (Γ΄,12) και ούτω το πανάγιον και θεοδόχον σώμα «τω πανευκλεεί και υπερφυεί επιτίθεται μνήματι· καντεύθεν τριταίον (μετά τρεις ημέρας)» και άφθαρτον (Β΄, 10) «προς ουρανίους δόμους μετεωρίζεται, προς τον Μονογενή και ηγαπημένον Υιόν της και Θεόν (Γ΄,14· Δ΄,2,4). 10. Θα ήτο δυνατόν να λεχθούν εδώ και πολλά άλλα από την θεολογίαν του αγίου Δαμασκηνού, τα οποία όμως δεν αναφέρομεν, διότι, όπως είπομεν εις την αρχήν της Εισαγωγής, ο πλούτος της θεοπαραδότου Ορθοδόξου Θεολογίας των Πατέρων είναι ανεξάντλητος. Ούτω θα έπρεπε να λεχθούν, μερικά έστω, δια την θέσιν της Παναγίας εις την ουράνιον «Εκκλησίαν των πρωτοτόκων» (Δ΄, 2) και την μεσιτείαν της δια την επίγειον Εκκλησίαν (Γ΄,8,16) και γενικώς δια την θέσιν της εις όλην την Εκκλησίαν, που είναι το Σώμα του Υιού της, από τον οποίον είναι πάντοτε αχώριστος («ουδέν γαρ μέσον Μητρός και Υιού», Δ΄,5), ως και επίσης δι’ αυτήν ως «ευεργέτιδα πάσης της φύσεως» και κτίσεως (Β΄,2· Α΄,1· Γ΄,11,16), και την υπό πάσης κτίσεως προσκύνησιν αυτής ως «Βασιλίδος και Κυρίας και Δεσποίνης και Θεομήτορος και αληθούς Θεοτόκου» (Β΄, 12· Γ΄, 14). Και πόσα θα ηδύναντο να λεχθούν ακόμη περί της Παναγίας από την λατρείαν της Εκκλησίας μας, εις την οποίαν τόσοι και τόσοι ύμνοι της είναι του Δαμασκηνού⁸⁷! Και πόσα ακόμη από την ζωήν της Εκκλησίας και την αιωνίαν και καθημερινήν πείραν της! Αληθώς, η τιμή και ο μακαρισμός και η δόξα και η χάρις της Παναγίας Θεοτόκου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν δεν τελειώνουν ποτέ. Διότι «η εις αυτήν τιμή, εις τον εξ αυτής σαρκωθέντα Υιόν ανάγεται» (Έκδ. IV, 16· Β΄, 14). Και όχι μόνον η τιμή, αλλά και πάντα τα άλλα, και προπαντός η ορθή πίστις και προσκύνησις. Διότι το τελικόν περί Παναγίας Θεοτόκου μυστήριον είναι το «Μυστήριον του Χριστού», «το πάντων καινών καινότατον, το μόνον καινόν υπό τον ήλιον» (Έκδ. III, 1· Α΄, 2· Β΄, 9). _____ **ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ** 1. Οίκος εις την εορτήν της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. 2. Πρβλ. PG 94, 1485: «Των Αγίων Πατέρων το στόμα, Θεού κεχηρημάτικε στόμα». 3. PG 94, 780. 4. Θεοτοκίον αναστάσιμον, ήχος β΄, ποίημα μάλλον του Δαμασκηνού. 5. Πρβλ. Εφ. 5, 19 και Ομιλ. Β΄, 14· Γ΄, 7. Περί της ορθοδόξου εννοίας τελετής και εορτής βλ. σχόλιον 34 της Δ΄ Ομιλίας. 6. Πρβλ. PG 96, 649 Α. 7. Της «των τελουμένων τελεταρχίας» και αρχηγού «τελετής», της των πάντων τελειώσεως και θεώσεως, κατά τους αγίους Διονύσιον, Μάξιμον και Δαμασκηνόν (PG 3, 589 C· 4, 193 Α και 94, 844 D-5Α). 8. Ακάθιστος Ύμνος, οίκος Α΄. 9. Βλ. το Δοξαστικόν εις τους Αίνους των Χριστουγέννων. 10. ΟΒίοςούτοςεξεδόθητο 1912: Biographie de Saint Jean

Damascène. Texte original arabe. Publié pour la première fois par le P. Constantine Bacha, Harissa (Liban) 1912. Αρχαιωτάτη γεωργιανική μετάφρασις (ια΄ – ιβ΄ αἰών), ἡ οποία ἐγένεα πότην ἐλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Μητροπολίτου Αδάνων Σαμουήλ (μετὰ 1086-1100), ἐν M.C. Kekelidze, *Cruzinskaja versia arabskago Zitia Sv. J. Damaskina*, «Hristiansij Vostok» (S. Peterburg), τ. III (914), σ. 119-174. Ἐπίσης ρωσικὴ μετάφρασις A. Vasiliev, ἐν *Polnoe Sobranie Tvorenij S.J. Damaskina*, τ. I (S. Peterburg 1913), σ. 1-22. 11. Ἐξεδόθη ἐν PG 94, 429 – 489. 12. Ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου – Κεραμέως ἐν «Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας», 1897, τ. IV, 330 – 350. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι βίοι τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὅπως ὁ ἀνώνυμος βίος, ἐκδ. II, Π.-Κεραμέως, αὐτόθι, σ. 271-302, καὶ ὁ σύντομος βίος ἐν χειρογράφῳ Μαρκιανῷ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἐκδ. M. Gordillo, *Damascenica*, «Orientalia Christiana», VIII (1926), σ. 45-65. Σπουδαία βιογραφικὰ στοιχεῖα ὑπάρχουν εἰς τὰς πράξεις τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Mansi 13, 356-7), εἰς τὴν Χρονογραφίαν τοῦ Θεοφάνους (PG 108, 841), εἰς τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ Νέου (PG 100, 1120) καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα συναξάρια (PG 94, 501 – 4). Πρβλ. καὶ Λόγος τοῦ Κωνσταντίνου Ἀκροπολίτου εἰς τὸν ἅγιον Δαμασκηνόν (PG 140, 812 ἐξ.). 13. Ἀργότερον ἐγράφε ὁ ἅγιος Δαμασκηνός ἐγκωμιάζων τὸν ἅγιον Χρυσόστομον: «Συ... πάσης ἀρετῆς ιδέαν ἐπὶ τῷ βαθυτάτῳ θεμελίῳ τῆς ταπεινώσεως ὠκοδόμησας, δι΄ ἧς μόνης καὶ Θεὸς σώζειν εὐδόκησε καὶ ἄνθρωπος σώζεται. Οὐδὲν γάρ ταύτης ἀσφαλέστερον ἔρεισμα. Ἡ δὲ ταπείνωσις ὡς ἐκ πίστεως παντὶ που δῆλον» (PG 96, 764). 14. Βλ. Χρονογραφία Θεοφάνους, PG 108, 840 ἐξ. Ἐπίσης G. Ostrogorski, *Istorija Vizantije*, Beograd 1959, σ. 170-2. A.L. Vasiliev, *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας*, μετάφρ. Δ. Σαβράμη, Αθήναι 1954, σ. 321-365. 15. «Ἀλλ’ ἡγείρεν αὐτίς Ἠλίαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐμφιλοχωροῦν ἐν δικαίων ψυχαῖς. Κατὰ γενεάν καὶ γενεάν προφήτας ἀντίστησι, ζηλωτὰς ἔργων ἀγαθῶν, ἀποστυγούντας μὲν ὅ,τι φαῦλον καὶ ἀτοπον, εἰσκομιζομένου δὲ καὶ ἀντεισάγοντας παν ἔννομόν τε καὶ δίκαιον» (Λόγος τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τὸν ἅγιον Χρυσόστομον, PG 96, 776). 16. PG 94, 1233 ἐξ. 17. Τὸ ὅλον περὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ κείμενον εἰς τὰς πράξεις τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἰωάννης δὲ, ὃς παρ’ αὐτῶν ὑβριστικῶς Μανσοῦρ προσηγόρευται, ἀφείς πάντα, Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν ζηλώσας, Χριστῷ ἠκολούθησε, μείζονα πλούτον ἠγησάμενος τῶν ἐν Αραβίᾳ θησαυρῶν τὸν ονειδισμόν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἴλετο μᾶλλον συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν. Αὐτὸς οὖν σταυρόν εαυτοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀράμενος καὶ ἀκολουθήσας αὐτῷ, ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν Χριστοῦ ἐξ ἀνατολῆς δια Χριστοῦ ἐσάλπισε, μὴ φορητὴν ἠγούμενος τὴν ἐν ἀλλοδαπῇ γεγονυῖαν καινοφωνίαν καὶ τὴν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἄθεσμον συσκευὴν καὶ λυσσώδη μανίαν· ἀλλὰ ταύτην θριαμβεύσας, πάντας παραινετικῶς καὶ νοουθετικῶς ἠσφαλίζετο, μὴ ἀπαχθῆναι μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν, ζητῶν ἐν Ἐκκλησίαις τὴν ἀρχαίαν θεσμοθεσίαν κρατεῖσθαι καὶ τὴν εἰρηναίαν κατάστασιν...» (Mansi 13, 357). 18. Εἰς τὴν Σερβικὴν ἱεράν Μονὴν Χιλιανδαρίου, εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, φυλάσσεται σήμερον ἡ

θαυματουργός Εικών Παναγία η Τριχερούσα, την οποίαν έφερεν από την Λαύραν του Αγίου Σάββα του Ηγιασμένου ο Σέρβος Αρχιεπίσκοπος άγιος Σάββας ο Α΄ (+ 1235). Κατά την αγιοριτική παράδοσιν πρόκειται περί της Εικόνας του αγίου Δαμασκηνού. Η παράδοσις αυτή ευρίσκεται εγγεγραμμένη εις πολλά χειρόγραφα του Αγίου Όρους, την αναφέρει δε λεπτομερώς, μολονότι αμφιβάλλει, και ο Ι. Φωκυλίδης: *Ιερά Λαύρα αγίου Σάββα του Ηγιασμένου*, Αλεξάνδρεια 1927, σ. 351-2.

19. Ο υιός και διάδοχος του Λέοντος Κωνσταντίνος ο Ε΄ ο Κοπρώνυμος εξ ίσου εικονομάχος, κατανοών δε πλήρως την σημασίαν της προσωπικότητος του Δαμασκηνού, εις την εικονομαχικήν ψευδοσύνοδόν του το 754 αναθεματίζει τον Δαμασκηνόν με τας εξής σκληράς εκφράσεις: «Μανσούρ τω κακωνύμω και σαρακηνόφρονι, ανάθεμα· τω εικονολάτρη και φαλσογράφω Μανσούρ, ανάθεμα· τω του Χριστού υβριστή και επιβούλῳ της βασιλείας Μανσούρ, ανάθεμα· τω της ασεβείας διδασκάλῳ και παρερμηνευτή της θείας Γραφής Μανσούρ, ανάθεμα» (Mansi 13, 356). Αι εκφράσεις αυτάι υπεμφαίνουν ότι ο Λέων ο Γ΄ είχεν αποπειραθῆ ὡς οἷον να συκοφαντήσῃ εις τον Χαλίφην τον κύριον αντίπαλον της εικονομαχίας και υπέρμαχον των Εικώνων, εις τον οποίον δεν ημπορούσε να κάμῃ κανένα άλλο κακόν διότι ευρίσκετο εκτός των συνόρων της αυτοκρατορίας. Τούτο υποστηρίζει και ο μέγας εκκλησιαστικός ιστορικός V.V. Bolotov, *Lekcii po istorii drevnej Cerkvi*, τ. IV, 521-3 (Petrograd 1918). Ο χρονογράφος Θεοφάνης γράφει επίσης: «...ο πατήρ ημών Ιωάννης ο καλώς επικληθείς Χρυσορρόας δια την επανθούσαν αυτώ του Πνεύματος εν τε λόγω και βίῳ χρυσαυγή χάριν· ὁ Κωνσταντίνος ο δυσσεβής βασιλεύς ετησίῳ καθυπέβαλεν αναθέματι δια την υπερβάλλουσιν εν αυτώ ὀρθοδοξίαν και αντί του παππικοῦ ὀνόματος αυτού Μανσούρ, ὁ ἐρμηνεύεται λελυτρωμένος, Μανζηρόν ἰουδαϊκῶ φρονήματι μετονομάσας τον νέον της Εκκλησίας διδάσκαλον» (PG 108, 841).

20. Βλ. PG 96, 576 και που περιέχουν τα έργα του Δαμασκηνού. 21. Δια τον οποίον γράφει ο Δαμασκηνός: «Τις γὰρ οἶδε του μακαριωτάτου Ιωάννου του Πατριάρχου νόημα ἐμοῦ πλέον; Ουδείς· ὅς, ἵνα ταληθές εἶπω, οὐκ ἀνέπνευσε πνοήν πνευματικὴν πώποτε, ἣν ἐμοί ὡς μαθητῇ οὐκ ἀνέθετο... Μὴ δυσφημείτωσαν (οἱ αἰρετικοί) τον ζηλωτὴν και πυρ ὀρθοδοξίας πνεύσαντα, μόσχον φημί, τον αοίδιμον Ιωάννην, τον πάσης κενοφωνίας ἐξοριστὴν και ἀναιρέτην, ὡς της θεολογίας τοῖς ἱεροῖς κεκοινωνηκότα Πατράσιν» (PG 95, 57).

22. Ο τάφος του ἦτο παραπλεύρως του τάφου του κτήτορος της Λαύρας Αγίου Σάββα, τα δε ἅγια λείψανά του μετεφέρθησαν εις Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282 - 1328).

23. Τοποθετεῖται ὁ θάνατός του συνήθως ἢ κατὰ το ἔτος 749/50 ἢ περίπου το 780. Πρβλ. S.Vailhé, *Date de la mort de St. J. Damascène*, «Echos d'Orient», IX (1906), 28-30· Κ. Δυοβουνιώτου, *Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός*, Αθήναι 1903· J. Nasrallah, *St. Jean de Damas. Son époque, sa vie, son oeuvre*, Harissa 1950· Σωφρονίου Λεοντοπόλεως (Ευστρατιάδου), *Ὁ ἅγιος Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός και τα ποιητικά αὐτοῦ ἔργα*, «Νέα Σιών», 1931-33· Παν. Χρήστου, *Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός*, εν

«Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία», τ. VI, 1218 εξ. 24. Mansi 13, 400. 25. Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνas, 3, 41 (96, 1356). 26. Είναι πολύ χαρακτηριστική η ορθόδοξος περί Εκκλησίας αντίληψις του Δαμασκηνού, η οποία εδόθη εις την ομολογίαν του της πίστεως: «Και όμνυμι... υποτάσσεσθαι τη αγιωτάτη καθολική και αποστολική Εκκλησία της φιλοχρίστου ημών μητροπόλεως Δαμασκού» (Λίβελλος περί ορθού φρονήματος, 2, PG 94, 1432 C). Περί αυτής της αρχαιοτάτης παραδόσεως περί καθολικής Εκκλησίας πρβλ.το εξαιρετικόν βιβλίον του Ι. Ζηζιούλα: Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θ. Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τούς τρεις πρώτους αιώνας, Αθήναι 1965, ιδίως σελ. 95-148. 27. Πρβλ. Εις την Μεταμόρφωσιν, 6 (96 556). Εις το Άγιον Σάββατον, 30 (96, 632). Προς τους διαβάλλοντας... Λόγ. 1 (96, 1284 A). Κανόνες του Δαμασκηνού εις τους Αποστόλους Πέτρον και Παύλον, 29 Ιουνίου, ωδή γ'. 28. Πρβλ. Μ. Αθανασίου: «Σκοπός ούτος και χαρακτήρ της Αγίας Γραφής, ως πολλάκις είπομεν, διπλήν είναι την περί του Σωτήρος επαγγελίαν εν αυτή· ότι τε αεί Θεός ην και Υιός έστι Λόγος ων και απαύγασμα και σοφία του Πατρός· και ότι ύστερον δι' ημάς σάρκα λαβών εκ Παρθένου της Θεοτόκου Μαρίας άνθρωπος γέγονε» (Κατά Αρειανών Γ', 29, PG 26, 385). 29. Πρβλ. Ομιλ. Β', 4: «Εις Χριστός, εις Υιός, Θεός και άνθρωπος ο αυτός, Θεός τε ομού τέλειος και άνθρωπος τέλειος, όλος Θεός και όλος άνθρωπος, μία υπόστασις σύνθετος, εκ δύο φύσεων τελείων θεότητός τε και ανθρωπότητος, και εν δύο φύσεσιν τελείαις θεότητί τε και ανθρωπότητι· ου γυμνός Θεός ουδέ ψιλός άνθρωπος, αλλ' εις Υιός Θεού και Θεός σεσαρκωμένος, Θεός ομού τε αυτός και άνθρωπος». Πρβλ. και το δογματικόν Θεοτοκίον, ποίημα Δαμασκηνού, ήχος πλ. δ': «Εις έστιν Υιός, διπλούν την φύσιν, αλλ' ου την υπόστασιν· διό και τέλειον αυτόν Θεόν και τέλειον άνθρωπον αληθώς κηρύττοντες, ομολογούμεν Χριστόν τον Θεόν ημών». 30. Και μάλιστα του υπερμάχου της Παναγίας Θεοτόκου Κυρίλλου Αλεξανδρείας, του οποίου βλ. Κατά των Νεστορίου δυσφημιών, Ι, 10 (PG 76, 57B): «Τεθεοποιήκαμεν δε ουδένα πώποτε των τελούντων εν κτίσμασι· κατειθίσμεθα δε Θεόν ειδέναι, τον ένα και φύσει αληθώς· ίσμεν δε άνθρωπον ούσαν καθ' ημάς την μακαρίαν Παρθένον». 31. Τα ανωτέρω ετονίσθησαν ως αναγκαία ιδίως δια την εποχήν μας, εις την οποίαν αναφύονται πάλιν όλαι αι αρχαίαι αιρέσεις, μόνον υπό κάποιαν νέαν μορφήν. Ούτως οι Προτεστάνται ήδη από αιώνας έχουν αρνηθή την Παναγίαν και Αειπάρθενον Θεοτόκον, η δε Ρωμαϊκή Εκκλησία, καινοτομούσα, εδημιούργησε μίαν ανεξάρτητον και αυτόνομον «Μαριολογίαν» στηριζομένην επί νέων «δογμάτων», τα οποία παρήγαγε και συνεχώς παράγει ο «αλάθητος» πάπας εις την Ρώμην. Και η «Μαριολογία» αυτή παραμορφώνει το αληθινόν πρόσωπον της Παναγίας Θεοτόκου. Αλλά και οι πρώτοι και οι δεύτεροι έχουν αποκοπή από την αληθινήν ορθόδοξον καθολικήν πίστιν και παράδοσιν της Μιας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής του Χριστού Εκκλησίας, εις την οποίαν η Παναγία Μήτηρ του Χριστού, η Θεοτόκος, είναι το «σκήπτρον της Ορθοδοξίας» (Κύριλλος Αλεξ., Ομιλ.

εις την Γ΄ Οικουμενικήν Σύνοδον, Mansi 4, 1253). 32. Η έκφρασις είναι του αγίου Φωτίου, Ομιλία Θ΄ εις το Γενέσιον της Θεοτόκου, 9 (έκδ. Β. Λαούρδα, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 96). 33. Εις το Άγιον Σάββατον, 1 (96, 601). Πρβλ. Ομιλ. Γ΄. 7. 34. Διότι, κατά τον Δαμασκηνόν, «της θείας προγνωστικής κελεύσεως έργον εστίν ο προορισμός» (Έκδ. II, 30) και ο Θεός «πάντα μεν προγινώσκει, ου πάντα δε προορίζει» (αυτόθι). Η πρόγνωσις δεν είναι αναγκαστική αλλά προθεωρητική, κατά την έκφρασιν των Πατέρων. «Ου θέλει ο Θεός μόνος είναι δίκαιος, αλλά πάντας ομοιούσθαι αυτώ κατά δύναμιν» (Έκδ. IV, 19). 35. Πρβλ. και Εις την ξηρανθείσαν συκήν, 3 (96, 581). Εις το Άγιον Σάββατον, 24 (96, 624). 36. Βλ. αγίου Μαξίμου, Προς Θαλάσσιον, 54 (PG 90, 528) κ.ά. 37. Διότι κατά τους Πατέρας, «ταυτόν έστιν ειπείν απολέσαι το αυτεξούσιον» (=την ελευθερίαν) και απολέσαι τον άνθρωπον», Ν. Καβάσιλα, Βλ. Η Θεομήτωρ – Τρεις θεομητορικές ομιλίες του Καβάσιλα, έκδ. Π. Νέλλα (Αθήναι 1968), με ενδιαφέροντα σχόλια επί του ως άνω θέματος. 38. Βάσει του χωρίου Ρωμ. 11, 7, 5 ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος αναπτύσσει μίαν θαυμασίαν ερμηνείαν της ιστορίας του ανθρωπίνου γένους, η οποία αρχίζει από την «πλευράν» του πρώτου Αδάμ και συντελείται δια των «εκλογών» και τέλος της Παναγίας εις τον «άνδρα Θεάνθρωπον», τον Δεύτερον Αδάμ, ως Εκκλησία, η οποία είναι «αυτός ο Χριστός». (Λόγος Ηθικός, II, 2, S.C. 122, σ. 326-338). 39. Όπως ταπεινά το ομολόγησεν η ίδια η Παναγία: «...Και ηγαλλίασε το πνεύμά μου επί τω Θεώ τω Σωτήρί μου» (Λουκ. 1, 47). Εις ένα Στιχηρόν προεόρτιον των Χριστουγέννων ψάλλει η Εκκλησία μας: «...ότι ώφθη Κύριος εκ Παρθένου Μητρός, ον περ και κύψασα δουλικώς η Μήτηρ προσεκύνησε, και προσεφθέγγετο τω εν αγκάλαις αυτής· Πώς ενεσπάρης μοι ή πώς μοι ενεφύης, ο Λυτρωτής μου και Θεός;» Επίσης, μεταξύ άλλων, ο Χρύσιππος, πρεσβύτερος Ιεροσολύμων (Ε΄αιών), γράφει περί της υπό του Χριστού σωτηρίας της Παναγίας «εκ του πτώματος, εν ω κατέστησε και αυτήν η της Εύας συγγένεια» (δηλ. εκ του προπατορικού αμαρτήματος). Λόγος εις την Αγίαν Μαρίαν την Θεοτόκον, 2, Ρ.Ο. XIX, 338. 40. Παρόμοιον θαύμα έκανε ο Θεός πολλάκις εις την Π. Διαθήκην: εις την Άνναν, μητέρα του προφήτου Σαμουήλ (Α΄ Βασιλ. 1, 19), εις την Ελισάβετ, μητέρα του αγίου Προδρόμου, τον οποίον ο Θεός, όπως και τον προφήτην Ιερεμίαν, ηγίασεν ήδη εις την κοιλίαν της μητρός του (Λουκ. 1, 15· Ιερεμ. 1, 5). Και οι τρεις όμως αυτοί Άγιοι της Π. Διαθήκης εγεννήθησαν υπό το προπατορικόν αμάρτημα. 41. Κατά τον άγιον Δαμασκηνόν «γάμου έκγονα πάντες βροτοί μετά τους του γένους αρχηγέτας» (Έκδ. IV, 24). Μόνον ο Χριστός εγεννήθη «ουκ εκ συναφείας φυσικής» (Α΄, 3), «ουκ εκ συναφείας ανδρός ή γεννήσεως ενηδόνου εν τη αχράντω μήτρα της Παρθένου συλληφθείς, αλλ΄ εκ Πνεύματος Αγίου» (Έκδ. III, 1). Επίσης κατά τον άγιον Μάξιμον: «Πάντες οι εξ Αδάμ γεννώμενοι εν ανομίαις συλλαμβάνονται (Ψαλ. 50, 7), υποπίπτοντες τη του προπάτορος καταδίκη... Αρχήν έσχε μετά την παράβασιν η των ανθρώπων φύσις της ιδίας γενέσεως την καθ΄ηδονήν εκ σποράς σύλληψιν και την κατά ρεύσιν γέννησιν, και τέλος τον κατ΄

οδύνην δια φθοράς θάνατον. Ο δε Κύριος ταύτην ουκ έχων αρχήν της κατά σάρκα γεννήσεως, ούτε τω τέλει, τουτέστι τω θανάτῳ, υπήρχεν αλωτός» (PG 90, 788B, 1325B). Πρβλ. του αγίου Επιφανίου: «Ου μεν ετέρως γεγεννημένη (η Αγία Παρθένος) παρά την των ανθρώπων φύσιν, αλλά καθώς πάντες εκ σπέρματος ανδρός και μήτρας γυναικός (PG 42, 748). Πρβλ. και Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως, Λόγος εις τα Εισόδια ΠΓ 98, 1485). 42. Πρβλ. Ανδρέου Κρήτης: «Και γαρ ει χρη λέγειν ταληθή, και μέχρις αυτής ο φυσικός των ανθρώπων εχώρησεν θάνατος» (Εις την Κοίμησιν, Α΄, PG 97, 1052). 43. Πρβλ. Μ. Αθανασίου: «Αδελφή γαρ ημών η Μαρία, επεί και πάντες εκ του Αδάμ εσμέν» (PG 26, 1061B). 44. Πρβλ. και Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 43 (95, 221-4) και τον Κανόνα του Δαμασκηνού εις τον Ευαγγελισμόν, ωδή ζ΄ και η΄, όπως και πολλά άλλα τροπάρια. Επίσης Γρηγορίου Θεολόγου (PG 36, 633: 37, 462), Κυρίλλου Ιεροσολύμων (PG 33, 976), Σωφρονίου Ιεροσολύμων (PG 87, 3245-8), Ανδρέου Κρήτης (PG 97, 817) κ.ά. 45. Και παρά ταύτα ο Μ. Jugie (S. Jean Damascène), *Orientalia Christiana Analecta*, 109 (1936), σ. 140 εξ.) και ο Ρ. Voulet (Introduction εις την πρόσφατον επανέκδοσιν των Ομιλιών εν S.C. No 80, σ. 20) θέλουν να αποδώσουν την κακοδοξίαν ταύτην και εις τον Δαμασκηνόν. Πρβλ. τουναντίον τους ορθοδόξους μελετητάς: Β. Αναγνωστοπούλου. Η περί της Θεοτόκου διδασκαλία Ι. Δαμασκηνού, εν «Ορθοδοξία» 31-32 (1956-7), και Α. Lebedev, *Raznosti Cerkvej Vostocnoj i Zapadnoj v ucenii o Presv. Djevnje Marii Bogorodice*, Varsava 1881, και Σ. Bulgakov, *Kupina Neopalimaja*, Paris 1927, κεφ. 1-3. 46. Βούλλα «Ineffabilis Deus» του πάπα Πίου ΙΧ, 8 Δεκεμβρίου 1854. 47. Πρβλ. L. Lossky, *Le Dogme de l'Immaculée Conception*, «*Messenger de l'Exarchat du Patriarch Russe en Europe Occidentale*, 20 (1955), και Αρχιμ. Ιουστίνου Πορονίτς, *Dogmatika Pravoslavne Crkve*, II, 257-260 (Beograd 1935). Η ενότης της ανθρωπίνης φύσεως είναι μία βασική αλήθεια της Ορθοδόξου ανθρωπολογίας, ενώ έχει παραμεληθή εις την ρωμαιοκαθολικήν θεολογίαν. Ορθώς ο π. Σ. Bulgakov (*Kupina Neopalimaja*, σ. 23) παρατηρεί ότι εις την ρωμαιοκαθολικήν θεολογίαν «απουσιάζει γενικώς η σαφής ανθρωπολογία», τούτο όμως, παρατηρούμεν, έγινε λόγω της αποχωρίσεως της και ανεξαρτητοποιήσεως από την Χριστολογία και όχι λόγω της ελλείψεως της «σοφιολογίας», όπως νομίζει ο π. Μπουλγκάκωφ. 48. Πρβλ. Λόγος 45, 9 (PG 36, 633-6). Πρβλ. και αγίου Μαξίμου, προς Θαλάσσιον, 54 (PG 90, 520). Η «δευτέρα κοινωνία» αύτη είναι η καθ' υπόστασιν ένωσις του ανθρώπου με τον Θεόν εν τῳ Χριστῳ, η οποία παραμένουσα αιώνιος αποτελεί την πραγματοποίησιν της προαιωνίου Μεγάλης Βουλῆς του Θεού (Α΄, 8-9. Έκδ. IV, 4). Πρβλ. Εις την Μεταμόρφωσιν, 4 (96, 552). 49. Τούτο κατά τον Δαμασκηνόν έγινε διότι «έδει τον λυτρώσθαι μέλλοντα αναμάρτητον είναι και μη τῳ θανάτῳ δια της αμαρτίας υπεύθυνον, έτι δε νεκρωθῆναι και ανακαινισθῆναι την φύσιν» (Έκδ. III, 1). 50. Βλ. Προς Θαλάσσιον 21 και 42 (PG 90, 312-316 και 405-8). 51. Ο Δαμασκηνός διακρίνει μεταξύ «φθοράς» και «διαφθοράς». «Φθορά» σημαίνει τα

«ανθρώπινα ταύτα πάθη· πείναν, δίψαν, κόπον, την των ήλων διάτρησιν, θάνατον, ήτοι χωρισμόν ψυχής εκ του σώματος, και τα τοιαύτα. Κατά τούτο το σημαινόμενον φθαρτόν του Κυρίου σώμα φαμέν· πάντα γαρ ταύτα εκουσίως ανέλαβε». «Διαφθορά» δε σημαίνει «την τελείαν του σώματος εις τα εξ ων συνετέθη στοιχεία διάλυσιν και αφανισμόν. Ταύτης πείραν το του Κυρίου σώμα ουκ έσχεν» (Έκδ. ΙΙΙ, 28). Εν συνεχεία ο Δαμασκηνός εξηγεί: «Άφθαρτον μεν ουν το του Κυρίου σώμα λέγειν, κατά τον παράφρονα Ιουλιανόν και Γαϊανόν (τους αιρετικούς «αφθαρτοδοκήτας»), κατά το πρώτον της φθοράς σημαινόμενον, προ της αναστάσεως, ασεβές· ει γαρ άφθαρτον ουχ ομοούσιον ημίν, αλλά και δοκήσει και ουκ αληθεία γέγονεν α γεγονέναι φησί το Ευαγγέλιον· την πείναν, την δίψαν, τους ηλους, την της πλευράς νύξιν, τον θάνατον. Ει δε δοκήσει γέγονε, φενακισμός και σκηνή το της οικονομίας μυστήριον, και δοκήσει και ουκ αληθεία γέγονεν άνθρωπος, και δοκήσει και ουκ αληθεία σεσώσμεθα... Μετά μέντοι την εκ νεκρών του Σωτήρος ανάστασιν και κατά το πρώτον σημαινόμενον άφθαρτον του του Κυρίου σώμα φαμέν» (αυτόθι). Ο Λεόντιος ο Βυζάντιος, γράφων κατά των αφθαρτοδοκητών, οι οποίοι έλεγαν ότι κατά την σύλληψιν του Χριστού το σώμα της Παναγίας Θεοτόκου είχε «μεταστοιχειωθή» και η ίδια έγινε «άφθαρτος» εκ της επιφοιτήσεως του Αγίου Πνεύματος, λέγει: «Πλέον ή προσήκε την Παρθένον αποσεμνύνοντες, και την εντεύθεν αναφυομένην ατοπίαν ου προορώμενοι... Η του Πνεύματος ενδημία ουχί την επιτηδειότητα του γεννάν την Παρθένον οφείλετο ή κεκώλυκεν. Τουναντίον μεν ουν επί την ασπόρως οικονομηθείσαν σύλληψιν υπερφυώς αυτήν προσηγάγετο. Κακείνο δε μοι σκοπεΐν έπεισιν, ως ει κατ' εκείνους η Παρθένος άφθαρτος τη επιφοιτήσει του Πνεύματος γέγονεν, εκείνη πάντως αν και ρίζα της του γένους ημών αφθαρσίας ετύγχανεν, αλλ' ουχ ο εξ αυτής προελθών θείος βλαστός» (PG 86, 1325Δ-28Α). – Όλα αυτά έπρεπε να τα έχη υπ' όψιν της η Ρωμαϊκή Εκκλησία και να μη ανακηρύττη τοιαύτας καινοτομίας εις «δόγματα», τα οποία την απομακρύνουν ολονέν και περισσότερο από την θείαν Παράδοσιν της Αληθείας της Εκκλησίας του μόνου Σωτήρος Χριστού. 52. Αι εκφράσεις του Δαμασκηνού «οικονομίας λόγω», «οικονομία», «οικονομικώς» δεν αποκρύπτουν καμμίαν απολύτως απόχρωσιν «δοκητισμού». Τουναντίον αι εκφράσεις αυταί σημαίνουν την «ουσιωδώς» (Α', 6) την «αληθή» (Β', 10) σάρκωσιν) και γέννησιν του Λόγου του Θεού, αλλ' αναφέρονται εις την «Οικονομίαν» και όχι εις την «Θεολογίαν», δηλαδή σημαίνουν την «δευτέραν γέννησιν» του Υιού του Θεού, την γέννησίν Του κατά σάρκα: «δευτέραν δε καθομολογούμεν γέννησιν καθ' εκούσιον σάρκωσιν» (Γ', 15). Δια τούτο η εκ μέρους του Δαμασκηνού ταυτοχρόνως παράθεσις εκφράσεων, όπως: «Την του οικείου Δεσπότου φύσει και αληθεί οικονομία χρηματίσασαν μητέρα» (Β', 11), «οικονομικώς μητέρα εποίησατο ο αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ανθρωπήσιν» (Β', 10), «κατά φύσιν οικονομικώς» (Έκδ. ΙV, 18) κλπ., αποκλείει κάθε «δοκητισμόν». Βλ. και σημ. 18 της Α' Ομιλίας. 53. Πρβλ. και Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως: «Ει μη γαρ

ενεδύσατο εμέ, ουκ έσωσεν εμέ, αλλ' εν τη γαστρί της Παρθένου ο αποφηνάμενος τον κατάδικον ενεδύσατο» (Εγκώμιον εις την Παναγίαν Θεοτόκον, Λόγ. Α', PG 65, 688-9). Πρβλ. και Θεοτόδου Αγκύρων (Ε' αιών), Εις την Αγίαν Μαρίαν την Θεοτόκον και εις την του Χριστού Γέννησιν, 13 (P.O. XIX, 333). 54. Πρβλ. Εις το Άγιον Σάββατον, 2 (96, 601 - 4). 55. Πρβλ. αγίου Μαξίμου, Προς Θαλάσσιον, 42 και 62 (PG 90, 405 - 8 και 652). 56. «Υπέρ ημών κατάρα γενόμενος, ουκ ων κατάρα, ευλογία δε μάλλον και αγιασμός, αλλά την ημών κατάραν αναδεχόμενος, υπέρ ημών σταυρούται και θνήσκει και θάπτεται». Εις το Άγιον Σάββατον, 20 (96, 617). 57. Πρβλ. Ομιλ. Δ', 1: Ο Υπερούσιος «εις την Παρθενικήν νηδύν καταβάς, συλληφθείς τε και σαρκωθείς και δια παθών εκουσίως οδεύσας προς θάνατον και μετά σώματος εκ γης την γένεσιν έχοντος και φθορά κτησάμενος το άφθαρτον»... 58. Δια τούτο και το νεώτατον «δόγμα» του Βατικανού περί ενσωμάτου αναλήψεως (Assumptio) της Παναγίας εις τον ουρανόν (Βούλλα «Munificentissimus Deus» του πάπα Πίου ΙΒ', 1 Νοεμβρίου 1950) αποσιωπά εντελώς το εάν πράγματι απέθανεν ή όχι η Παναγία (πρβλ. M. Jugie, La définition du Dogme de l'Assomption, Brève analyse et commentaire de la constitution Apostolique «Munificentissimus Deus». Extrait de l'Année Théologique, II, 1951, όπου αναφέρεται και ο όρος της Βούλλας: «Immaculatam Deiparam Virginem Mariam, expleto terrestres vitae cursu, fuisse corpore et anima ad coelestem gloriam assumptam», σελ. 5). Διότι, ενώ η αρχαία πίστις και παράδοσις της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων και γενικώς της Ορθοδόξου Εκκλησίας είναι ότι ανελήφθη και το σώμα της Παναγίας εις τους ουραμούς, αφού όμως η Παναγία προηγουμένως απέθανε και το σώμα της ενταφιάσθη εις την γην, η Βούλλα του πάπα αναγκάζεται να αποσιωπήσει το θέμα του θανάτου, διότι την δεσμεύει το προηγούμενον «δόγμα» της «ασπίλου συλλήψεως». 59. Εκτός εάν θα θελήσουν και εδώ οι «σοφοί» και «αλάθητοι» του Βατικανού να ειπουν ότι και ο θάνατος της Παναγίας είναι «λυτρωτικός» και η Παναγία «Λυτρώτρια» ή «συλλυτρώτρια» (Corredemptrice), όπως ήδη λένουν και γράφουν και προς αυτό κινούνται αι σύγχρονοι τάσεις της Ρωμαιοκαθολικής «Μαριολογίας», δηλαδή προς νέον «δόγμα» της αιρέσεώς των! (Πρβλ. Ι. Καλογήρου, Μαρία η αιειπάρθενος Θεοτόκος κατά την Ορθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 110 εξ. και άρθρον του ιδίου «Μαρία» εν «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία», τ. Η', 673-6).- Όμως εις το σημείον αυτό ο άγιος Δαμασκηνός είναι κατηγορηματικός: «Ου θεάν ταύτην (την Παναγίαν), φημίζοντες, επεί και θάνατον αυτής καταγγέλλομεν (Γ', 15). Η φράσις «καταγγέλειν τον θάνατον» της Παναγίας αντιτάσσεται εδώ σαφώς εις την φράσιν «θεάν καταγγέλειν» αυτήν, επομένως και Λυτρώτριαν (διότι «ουκ άγγελος, ου πρέσβυς, αλλ' αυτός ο Κύριος ήξει και σώσει ημάς», Α', 4). Ενώ η αποστολική ευχαριστιακή φράσις «καταγγέλειν τον θάνατον του Κυρίου» (1 Κορ. 11, 26· Έκδ. IV, 13) είναι ακριβώς απόδειξις του θείου αξιώματος του Λυτρωτού Χριστού και της υπ' Αυτού αληθινής λυτρώσεως και σωτηρίας ημών. 60. Γρηγορίου Παλαμά,

Ομιλ. 37, Εις την Κοίμησιν (PG 151, 472). 61. Πρβλ. Εις το Άγιον Σάββατον 25 (96, 624) και Έκδ. IV, 14· Α΄, 6· Β΄, 3. 62. Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος γράφει ότι οι απόγονοι του Αδάμ «θελήματι και ου βία» υποδουλώνονται εις τον τύραννον: «έδειξαν γαρ τούτο σαφώς οι προ του νόμου και εν τω νόμω ευαρεστήσαντες και το εαυτών θέλημα τω Δεσπότῃ Θεώ και ου τω διαβόλῳ προσαναθέμενοι (Λόγος Ηθικός Χ, S.C. 129, 262). Περί δυνατότητος της αγιότητος εις την Π. Διαθήκην μαρτυρεῖ ολόκληρον το ια΄ κεφάλαιον της προς Εβραίους επιστολής. Πρβλ. και το αξιόλογον άρθρον του V.Lossky «Panaghia» εις το βιβλίον του «A l'image et à la ressemblance de Dieu», Paris 1967, σ. 199-202. 63. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς εις μίαν ομιλίαν του εις την Κυριακήν των Προπατόρων ομιλεί δια την υπό του Θεού διαδοχικήν «εκλογήν» των απογόνων του Αδάμ και προγόνων της Παναγίας, και λέγει ότι το Άγιον Πνεύμα «προωκονόμεναι και την ταύτης εις το είναι πρόοδον άνωθεν εκλεγόμενον και ανακαθαίρον την του γένους σειράν και τους μεν αξίους ή αξιολόγων εσομένους πατέρας προϊέμενον, τους δε αναξίους τελέως αποβαλλόμενον... Ει γαρ και εκ σαρκός και σπέρματος Αδάμ η Παρθένος, εξ ης το κατά σάρκα Χριστός, αλλ΄ εκ Πνεύματος Αγίου κακείνου πολυειδώς άνωθεν καθαιρομένου, των κατά γενεάς αριστίνδην εκλεγομένων» (Ομιλ. 587, έκδ. Οικονόμου, Αθήναι 1861, σ. 213-216). Δια δε την εκλογήν των γονέων της Παναγίας λέγει: «Δια τούτο προετιμήθησαν των πολυπαίδων οι άπαιδες, ως αν εκ πολυαρέτων η πανάρετος παις κυηθή και εκ διαφερόντως σωφρόνων η πάναγνος και λάβη καρπόν η σωφροσύνη συνελθούσα προσευχή και ασκήσει το γενέσθαι παρθενίας (της Παρθένου) γεννήτρια» (Ομιλ. 42, αυτ. σ. 10-11). 64. Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνas, 3, 33 (94, 1352). 65. «Αλλά τις πλέον ηγάπησε Θεόν της ημίν υμνουμένης (της Παναγίας;) τις δε υπό Θεού πλέον ηγαπήθη ταύτης;» Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 53, Εις τα Εισόδια, σ. 177 (έκδ. Οικονόμου). 66. «Παρθενίας όρος το και σώματι και πνεύματι είναι αγίαν». Ι. Χρυσοστόμου, Περί Παρθενίας, 6, PG 48, 537. 67. Πρβλ. Ανδρέου Κρήτης, Λόγος Α΄, Εις το Γενέθλιον της Θεοτόκου (PG 97, 820): «Και γίνεται (εν τω ναώ) τιτηνός της Παρθένου το Πνεύμα το Άγιον, μέχρις αναδείξεως αυτής εν τω Ισραήλ». 68. Εάν όλοι οι άγιοι Πατέρες ονομάζουν την ταπείνωσιν «θεοποιόν ταπείνωσιν», τούτο αρμόζει πρωτίστως εις την Παναγίαν Θεοτόκον, διότι δια της υπακοής της και της ταπεινώσεώς της αυτής «υιόν εποίησεν ανθρώπου Θεόν, και τον άνθρωπον υιόν Θεού» (αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλ. 53, 40, Εις τα Εισόδια, έκδ. Οικονόμου, σ. 178. Πρβλ. και Ν. Καβάσιλα, Εις τον Ευαγγελισμόν, 10, μν. έκδ. σ. 158). Δια της ταπεινώσεως της Παναγίας και της υπακοής της εις τον Θεόν ελύθη άπαξ δια παντός το πρόβλημα και η τραγωδία της ανθρωπίνης ελευθερίας και η ελευθερία του ανθρώπου απεδείχθη ως κτισθείσα «κατ΄ εικόνα και ομοίωσιν» της ελευθερίας του Θεού, όπως συχνά λέγει ο π. Ιουστίνος Πόποβιτς ακολουθών τον άγιον Μάξιμον και άλλους Πατέρας. Πρβλ. και V. Lossky, Η μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 164. 69. Λόγος Β΄, Εις την ενανθρώπησιν του

Κυρίου (PG 65, 697). Πρβλ. Ομιλ. Α΄, 2: «την του Θεού άφραστον και συγκαταβατικήν σάρκωσιν». 70. «Ου φύσεως γαρ έργον η σάρκωσις, αλλά τρόπος οικονομικής συγκαταβάσεως», Κατά Ιακωβιτών, 59 (94, 1464). 71. Λόγος εις τον Ευαγγελισμόν (PG 85, 445). 72. Διάλογος στηλιτευτικός κατ΄ εικονοκλαστών (96, 1356Α). 73. Πρβλ. και Κατά Ιακωβιτών, 52 (94, 1461). 74. «Εν ταύτη ο Θεός μεν άνθρωπος, και Θεός ο άνθρωπος γέγονε» (Γ΄, 16). 75. Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 24 (95, 224). Πρβλ. αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας: «Ει γαρ Χριστοτόκος, πάντως ότι και Θεοτόκος· ει δε ου Θεοτόκος, ουδέ Χριστοτόκος» (PG 76, 265). 76. Ομιλία εις την Γέννησιν του Χριστού, 4, αποδιδόμενη εις τον Μ. Αθανάσιον (Β.Ε.Π. 36, 228). 77. Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 24 (95, 224) και κδ. ΙΙΙ, 12. 78. Κατά Νεστοριανών, ΙV, 37 (PG 86, 1708 D). 79. Πρβλ. και το δογματικόν Θεοτοκίον, ποίημα Δαμασκηνού, ήχος βαρύς: «Μήτηρ μεν εγνώσθης, υπέρ φύσιν Θεοτόκε· έμεινας δε παρθένος, υπέρ λόγον και έννοιαν· και το θαύμα του τόκου σου, ερμηνεύσαι γλώσσα ου δύναται· παραδόξου γαρ ούσης της συλλήψεως, Αγνή, ακατάληπτός εστιν ο τρόπος της κυήσεως όπου γαρ βούλεται Θεός, νικάται φύσεως τάξις...». 80. Ευχή αγιασμού του ύδατος εις το Άγιον Βάπτισμα. Ο άγ. Αθανάσιος εις τον λόγον του Περί ενανθρωπήσεως του Λόγου, 17, γράφει: «Όθεν ουδέ της Παρθένου τικτούσης έπασχεν Αυτός (ο Λόγος) ουδέ εν σώματι ων εμολύνετο, αλλά μάλλον και το σώμα ηγίαζεν» (PG 25, 125), δηλ. ηγίαζεν και το προσληφθέν σώμα Του και το σώμα της Μητρός, εκ της οποίας το προσέλαβε. Τούτο δηλοί ότι η γέννησις του Κυρίου από την Παναγίαν είχε σωτηριολογικόν χαρακτήρα και σημασίαν και δια την ιδίαν την Μητέρα Του. Πρβλ. και Κατά Αρειανών, 2, 61 (PG 26, 277). 81. Ο Φιλάρετος Μόσχας γράφει ότι κάτω από τον Σταυρόν «η άβυσσος των πόνων της Παναγίας δεν κατέβαλε ούτε κατεπόντησε αυτήν, διότι εβυθίζετο συνεχώς εις μίαν ισομεγέθη άβυσσον της υπομονής της Παναγίας και της ταπεινώσεώς της και της πίστεως και ελπίδος, και της απολύτου αφοσιώσεώς της εις τα κρίματα του Θεού». Slova i rjeci (1844), τ. Ι, 442. 82. «Ει γαρ ουκ έστι, κατά το λόγιον, άνθρωπος ος ζήσεται και ουκ όψεται θάνατον· άνθρωπος δε και ανθρώπου επέκεινα και η νυν υμνουμένη (η Παναγία), δέδεικται δήπου τρανώς ως και αύτη τον ίσον ημίν εκπεπλήρωκε νόμον της φύσεως, ει και μη καθ΄ ημάς ίσως, αλλ΄ υπέρ ημάς» (Λόγος 12, Εις την Κοίμησιν, PG 97, 1053). Τον άγιον Ανδρέα, ως φορέα της ιεροσολυμιτικής παραδόσεως, ακολουθεί συχνά ο άγιος Δαμασκηνός. 83. Βλ. το σχόλιον 53 της Γ΄ Ομιλ. 84. Η έκφρασις είναι του αγίου Γρηγορίου Θεολόγου (PG 36, 348). Βλ. σημ. 30 της Β΄ Ομιλ. 85. Μάλιστα δέ, εφ΄ όσον «το διάφορον άπειρον δούλων Θεού και Μητρός» (Β΄, 10). 86. Δια τούτο ακριβώς ο Δαμασκηνός αποδίδει εις την Παναγίαν τους λόγους της Γραφής τους αναφερομένους εις τον Χριστόν: «Ου κατελήλυθε γαρ η ψυχή σου εις τον άδην, αλλ΄ ουδέ η σαρξ σου είδε διαφθοράν (Πραξ. 2, 31· Ψαλ. 16, 10). Ου κατελείφθη η ψυχή σου εν τη γη ή το σον άχραντον και πανακήρατον σώμα, αλλ΄ εν ουρανών βασιλείοις μοναίς η Βασιλίσ, η Κυρία, η Δέσποινα, η

Θεομήτωρ, η αληθής Θεοτόκος αυλίζει μετατεθείσα» (Β΄, 12). 87. Ως μικρόν δείγμα τούτου αναφέρομεν μόνον το εξής Θεοτοκίον, ποίημα του Δαμασκηνού: «Επί σοι χαίρει, Κεχαριτωμένη, πάσα η κτίσις, Αγγέλων το σύστημα και ανθρώπων το γένος, ηγιασμένε ναέ και Παράδεισε λογικέ, παρθενικόν καύχημα· εξ ης Θεός εσαρκώθη και παιδίον γέγονεν, ο προ αιώνων υπάρχων Θεός ημών· την γαρ σην μήτραν θρόνον εποίησε, και την σην γαστέρα πλατυτέραν ουρανών απειργάσατο. Επί σοι χαίρει, Κεχαριτωμένη, πάσα η κτίσις· δόξα σοι». (Οκτώηχος, ήχος πλ. δ΄, Κυριακή πρωϊ). **Πηγή:** agathan.wordpress.com